GENERALINIO ADVOKATO
ATHANASIOS RANTOS IŠVADA,
pateikta 2024 m. spalio 4 d. [1]

Byla C-365/23 [Arce] [i]

SIA „A“
prieš
C,
D,
E

(*Augstākā tiesa (Senāts)* (Aukščiausiasis Teismas, Latvija) pateiktas prašymas priimti prejudicinį sprendimą)

„Prašymas priimti prejudicinį sprendimą – Vartotojų apsauga – Direktyva 93/13/EEB – Nesąžiningos sąlygos sutartyse su vartotojais – 1 straipsnis – Taikymo sritis – 2 straipsnio b punktas – „Vartotojo“ sąvoka – 3 straipsnio 1 dalis – 4 straipsnio 2 dalis – 5 straipsnis – 6 straipsnio 1 dalis – 8a straipsnis – Iš anksto suformuluota tipinė sutartis – Verslininko, teikiančio paslaugas sportininkų profesiniams įgūdžiams tobulinti ir karjerai vystyti, ir sportininko, „perspektyvaus“ nepilnamečio žaidėjo, atstovaujamo jo tėvų, sudaryta sutartis – Sutarties sąlyga, kuria nustatomas įpareigojimas šiam verslininkui sumokėti atlygį, sudarantį 10 % šio sportininko pajamų, kurias jis gaus per ateinančius penkiolika metų – Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartija – 17 straipsnis – Teisė į nuosavybę – 24 straipsnis – Vaiko teisės“

I. Įvadas

1. Šis prašymas priimti prejudicinį sprendimą pateiktas dėl Direktyvos 93/13/EEB [2] 2 straipsnio b punkto, 3 straipsnio 1 dalies, 4 straipsnio 2 dalies, 5 straipsnio, 6 straipsnio 1 dalies ir 8a straipsnio, siejamų su Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartijos (toliau – Chartija) 17 straipsnio 1 dalimi ir 24 straipsniu, išaiškinimo.

2. Šis prašymas pateiktas nagrinėjant A, pagal Latvijos teisę veikiančios ribotos atsakomybės bendrovės, įsteigtos siekiant užtikrinti sportininkų ugdymą Latvijoje (toliau – bendrovė A), ir fizinių asmenų, C, nepilnamečio neprofesionalaus „perspektyvaus“ žaidėjo, ir jo tėvų, D ir E

[1] Originalo kalba: prancūzų.

[i] Šios bylos pavadinimas išgalvotas. Jis neatitinka jokios bylos šalies tikrojo vardo, pavardės ar pavadinimo.

[2] 1993 m. balandžio 5 d. Tarybos direktyva dėl nesąžiningų sąlygų sutartyse su vartotojais (OL L 95, 1993, p. 29; 2004 m. specialusis leidimas lietuvių k., 15 sk., 2 t., p. 288), iš dalies pakeista 2011 m. spalio 25 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2011/83/ES (OL L 304, 2011, p. 64).

(toliau – tėvai), ginčą dėl bendrovės A siekio išieškoti iš C atlygį už jos paslaugų ugdant sportininką ir padedant jam siekti karjeros teikimą, numatytą pagal tokių paslaugų teikimo sutartį, kurią 2009 m. sausio 14 d. bendrovė A sudarė su C ir jo tėvais (toliau – ginčijama sutartis).

3. Šioje byloje Teisingumo Teismas turės išnagrinėti, ar Sąjungos teisė vartotojų apsaugos srityje, visų pirma Direktyva 93/13, taikoma tokiai sutarčiai, kokia yra ginčijama sutartis, tokiu konkrečiu atveju, kai vartotojas, iš pradžių nepilnametis ir atstovaujamas savo tėvų, galiojant sutarčiai tampa pilnamečiu ir profesionaliu žaidėju. Taigi būsimas sprendimas, nurodantis, kaip taikytina ši direktyva, akivaizdžiai turės įtakos tokios rūšies sutarčių turiniui net ir ne sporto srityje.

II. Teisinis pagrindas

A. Sąjungos teisė

1. Direktyva 93/13

4. Direktyvos 93/13 dešimtoje, tryliktoje ir šešioliktoje konstatuojamosiose dalyse nurodyta:

„kadangi vartotojo apsauga būtų veiksmingesnė priėmus vienodas teisės normas nesąžiningų sąlygų atžvilgiu; kadangi tos normos turėtų būti taikomos visoms pardavėjų ar tiekėjų [verslininkų] su vartotojais sudaromoms sutartims; kadangi todėl, *inter alia*, darbo sutartys, sutartys, susijusios su teisėmis į paveldėjimą, sutartys, susijusios su teisėmis pagal šeimos teisę, ir bendrovių inkorporavimo ar organizavimo sutartys arba ūkinių bendrijų sutartys neturi būti įtrauktos į šią direktyvą;

<…>

kadangi daroma prielaida, jog valstybių narių įstatymų ar kitų teisės aktų nuostatose, kurios tiesiogiai ar netiesiogiai nustato su vartotojais sudaromų sutarčių sąlygas, nėra nesąžiningų sąlygų; kadangi dėl to, atrodo, kad nėra būtina kontroliuoti, kaip vykdomos tos sąlygos, kurios atspindi įstatymų ar kitų teisės aktų privalomąsias nuostatas ir tarptautinių konvencijų, prie kurių valstybės narės arba Bendrija yra prisijungusios, principus ar nuostatas; kadangi tuo požiūriu 1 straipsnio 2 dalyje pateikiama formuluotė „įstatymų ar kitų teisės aktų privalomosios nuostatos“ numato ir normas, kurios pagal įstatymą yra taikomos susitariančioms šalims, jei nebuvo susitarta kitaip;

<…>

kadangi pasirinktų bendrų kriterijų pagrindu vertinant sąlygų nesąžiningumą, ypač kai vykdomas viešasis pardavimas ar tiekimas, ir taip, atsižvelgiant į vartotojų solidarumą, suteikiant kolektyvinės paslaugas, privalu iš viso įvertinti ir įvairius susijusius interesus; kadangi tai yra laikoma sąžiningumo reikalavimu; kadangi vertinant sąžiningumą ypač reikia atsižvelgti į šalių derybinių pozicijų tvirtumą, į tai, ar vartotojas turėjo paskatų sutikti su sąlyga ir ar prekės arba paslaugos buvo parduotos arba suteiktos pagal specialų vartotojo užsakymą; kadangi pardavėjas ar tiekėjas [verslininkas] gali patenkinti sąžiningumo reikalavimą, kai jis dorai ir teisingai veikia kitos šalies atžvilgiu, į kurios teisėtus interesus jis turi atsižvelgti[.]“

5. Šios direktyvos 1 straipsnio 1 dalyje nustatyta:

„Šia direktyva siekiama suderinti valstybių narių įstatymus ir kitus teisės aktus susijusius su nesąžiningomis sąlygomis pardavėjo ar tiekėjo [verslininko] su vartotoju sudaromose sutartyse.“

6. Tos direktyvos 2 straipsnio b punkte „vartotojas“ apibrėžtas kaip „bet kuris fizinis asmuo, kuris veikia siekdamas tikslų, nesusijusių su jo verslu, prekyba ar profesija“. Pagal šios direktyvos 2 straipsnio c punktą terminas „pardavėjas ar tiekėjas [verslininkas]“ reiškia „bet kur[į] fizin[į] ar juridin[į] asmen[į], kuris veikia ne savo [veikia savo] verslo, prekybos ar profesijos tiksl[ai]s, nesvarbu, ar tai būtų viešoji, ar privati nuosavybė [veikla]“.

7. Direktyvos 93/13 3 straipsnyje įtvirtinta:

„1. Ta sutarties sąlyga, dėl kurios nebuvo atskirai derėtasi, yra laikoma nesąžininga, jeigu pažeidžiant sąžiningumo reikalavimą dėl jos atsiranda ryškus neatitikimas tarp iš sutarties kylančių šalių teisių ir pareigų vartotojo nenaudai.

2. Visada yra laikoma, kad dėl sąlygos nebuvo atskirai derėtasi, jeigu ji buvo parengta iš anksto, ir vartotojas dėl to negalėjo padaryti įtakos sąlygos esmei, ypač iš anksto suformuluotos tipinės sutarties atveju.

Faktas, kad buvo atskirai derėtasi dėl tam tikrų sąlygos aspektų arba vienos konkrečios sąlygos, neužkerta kelio šį straipsnį taikyti likusiai sutarties daliai, jeigu bendrai įvertinus sutartį paaiškėja, jog tai vis dėlto yra iš anksto suformuluota tipinė sutartis.

Tuo atveju, kai bet kuris pardavėjas ar tiekėjas [verslininkas] tvirtina, kad dėl tipinės sąlygos buvo atskirai derėtasi, jam tenka to įrodinėjimo pareiga.

<…>“

8. Šios direktyvos 4 straipsnyje nustatyta:

„1. Nepažeidžiant 7 straipsnio, sutarties sąlygos nesąžiningumas vertinamas, atsižvelgiant į prekių ar paslaugų, dėl kurių buvo sudaryta sutartis, pobūdį, ir sutarties sudarymo metu nurodant visas sutarties sudarymo aplinkybes ir visas kitas tos sutarties arba kitos sutarties, nuo kurios ji priklauso, sąlygas [Nepažeidžiant 7 straipsnio, sutarties sąlygos nesąžiningumas vertinamas, atsižvelgiant į prekių ar paslaugų, dėl kurių buvo sudaryta sutartis, pobūdį, ir remiantis sudarant sutartį buvusiomis visomis aplinkybėmis ir visomis kitomis tos sutarties arba kitos sutarties, nuo kurios ji priklauso, sąlygomis].

2. Sąlygų nesąžiningumo vertinimas nėra susijęs nei su pagrindinio sutarties dalyko apibrėžimu, nei su kainos ir atlygio adekvatumu mainais suteikt[in]oms paslaugoms ar prekėms, jei šios sąlygos pateikiamos aiškia, suprantama kalba.“

9. Minėtos direktyvos 5 straipsnyje nurodyta, be kita ko, kad „[t]ose sutartyse, kuriose visos ar tam tikros vartotojui siūlomos sąlygos pateikiamos raštu, jos visada turi būti išdėstomos aiškia, suprantama kalba“.

10. Tos direktyvos 6 straipsnio 1 dalyje numatyta:

„Valstybės narės nustato, kad nesąžiningos sąlygos naudojamos sutartyje, kurią pardavėjas ar tiekėjas sudaro su vartotoju taip, kaip numatyta jų nacionalinės teisės aktuose, nebūtų privalomos vartotojui [Valstybės narės nustato, kad nesąžiningos sąlygos, nurodytos sutartyje, kurią verslininkas sudaro su vartotoju, pagal jų nacionalinės teisės aktus nebūtų privalomos vartotojui], ir kad sutartis ir toliau būtų šalims privaloma tomis [tokiomis pačiomis] sąlygomis, jei ji gali išlikti be nesąžiningų nuostatų [sąlygų].“

11. Direktyvos 93/13 8 straipsnyje nustatyta, kad „valstybės narės gali priimti arba išlaikyti pačias griežčiausias [griežtesnes] Sutartį atitinkančias nuostatas šia direktyva reglamentuojamoje srityje, siekiant užtikrinti maksimalią [didesnę] vartotojo apsaugą“.

12. Šios direktyvos 8a straipsnio 1 dalyje įtvirtinta:

„Kai valstybė narė priima nuostatas pagal 8 straipsnį, apie tai ir apie bet kuriuos tolesnius pakeitimus pranešama Komisijai, visų pirma:

– kai tomis nuostatomis pratęsiamas nesąžiningumo patikrinimas atskirai suderėtos sutarties sąlygų ar kainos arba atlygio atitikties atveju [kai tomis nuostatomis išplečiamas sutarties sąlygų nesąžiningumo patikrinimas, įtraukiant sąlygas, dėl kurių buvo atskirai derėtasi, arba sąlygas, susijusias su kainos ar atlygio adekvatumu], arba

– kai tose nuostatose pateikiami sutarties sąlygų, laikytinų nesąžiningomis, sąrašai.“

2. Direktyva 2005/29/EB

13. Direktyvos 2005/29/EB[3] 5 straipsnio 3 dalis suformuluota taip:

„Komercinė veikla, kuri gali iš esmės iškreipti ekonominį elgesį tik aiškiai identifikuojamos grupės vartotojų, kurie dėl savo proto arba fizinės negalios, amžiaus arba patiklumo yra tokios praktikos arba peršamo produkto ypač lengvai pažeidžiami tokiu būdu, kurį galima pagrįstai tikėtis prekybininką iš anksto numačius, vertinama vidutinio tos grupės nario atžvilgiu. Tai nepažeidžia bendros ir teisėtos reklamos praktikos naudoti perdėtus pareiškimus arba pareiškimus, kurių nereikia suprasti tiesiogine prasme.“

B. Latvijos teisė

1. Civilinis kodeksas

14. 1937 m. vasario 20 d. *Latvijas Republikas Civillikums* (Latvijos Respublikos Civilinis kodeksas, toliau – Civilinis kodeksas)[4] 186 straipsnyje nurodyta, kad „[t]ėvai atstovauja savo vaikams sprendžiant asmeninių ir turtinių santykių klausimus (bendras atstovavimas) <…>“.

[3] 2005 m. gegužės 11 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva dėl nesąžiningos įmonių komercinės veiklos vartotojų atžvilgiu vidaus rinkoje ir iš dalies keičianti Tarybos direktyvą 84/450/EEB, Europos Parlamento ir Tarybos direktyvas 97/7/EB, 98/27/EB bei 2002/65/EB ir Europos Parlamento ir Tarybos reglamentą (EB) Nr. 2006/2004 (Nesąžiningos komercinės veiklos direktyva) (OL L 149, 2005, p. 22; toliau – Nesąžiningos komercinės veiklos direktyva).

[4] *Valdības Vēstnesis*, 1937, Nr. 41.

15. Pagal Civilinio kodekso 223 straipsnį „[t]ėvas ir motina pagal globos teisę yra prigimtiniai savo nepilnamečių vaikų globėjai“.

16. Šio kodekso 293 straipsnyje nustatyta:

„Globėjas, spręsdamas su nepilnamečiu ir jo interesais susijusius klausimus, gali sudaryti visų rūšių sutartis, taip pat priimti ir atlikti mokėjimus. Visi šie veiksmai turi privalomąją galią nepilnamečiui, jei globėjas veikė sąžiningai ir neviršijo patikimo finansų valdymo ribų, tačiau tokią galią nepilnamečiui jie turi ne ilgiau nei iki jo pilnametystės, išskyrus atvejus, kai asmuo turi specialiųjų poreikių.“

17. Pagal šio kodekso 1408 straipsnį „[n]epilnamečiai neturi veiksnumo“.

2. Vartotojų teisių apsaugos įstatymas

18. Sudarant ginčijamą sutartį galiojusios redakcijos 1999 m. balandžio 1 d. *Patērētāju tiesību aizsardzības likums* (Vartotojų teisių apsaugos įstatymas)[5] 1 straipsnio „Įstatyme vartojami terminai“ 3 ir 4 punktuose buvo apibrėžtos šios sąvokos:

„vartotojas – bet kuris fizinis asmuo, kuris išreiškia norą įsigyti, įsigyja arba gali įsigyti ar naudoti prekes arba paslaugas su savo ekonomine veikla ar profesija nesusijusiu tikslu;

paslaugų teikėjas – bet kuris asmuo, kuris teikia paslaugas vartotojui vykdydamas savo ekonominę ar profesinę veiklą; <…>“

19. Sudarant ginčijamą sutartį galiojusios šio įstatymo redakcijos 6 straipsnyje „Nesąžiningos sutarčių sąlygos“ buvo numatyta:

„<…>

2. Sutarties sąlygos turi būti išdėstytos aiškia ir suprantama kalba.

3. Sutarties sąlygos, dėl kurių sutarties šalys nesiderėjo, laikomos nesąžiningomis, jei pažeidžiant sąžiningumo reikalavimus dėl jų atsiranda ryškus neatitikimas tarp sutartyje nustatytų sutarties šalių teisių ir pareigų vartotojo nenaudai.

<…>

8. Nesąžiningos sąlygos, nurodytos sutartyje, kurią gamintojas, pardavėjas ar paslaugų teikėjas sudaro su vartotoju, yra niekinės nuo sutarties sudarymo, tačiau sutartis lieka galioti, jei ji gali išlikti be nesąžiningų sąlygų.

<…>“

[5] *Latvijas Vēstnesis*, 1999, Nr. 104/105.

20. Šio įstatymo (2014 m. liepos 1 d. įsigaliojusios jo redakcijos) 6 straipsnio, kuriuo į Latvijos teisę perkelta Direktyvos 93/13 4 straipsnio 2 dalis, 2^2 dalyje buvo nustatyta:

„Šio straipsnio nuostatos netaikomos sutarties sąlygoms, kuriose apibrėžtas sutarties dalykas arba kurios susijusios su kainos ar atlygio adekvatumu prekėms ar paslaugoms, jei šios sąlygos išdėstytos aiškia ir suprantama kalba. <…>“

III. Pagrindinė byla, prejudiciniai klausimai ir procesas Teisingumo Teisme

21. A, pagal Latvijos teisę įsteigta ribotos atsakomybės bendrovė, užsiima sportininkų ugdymu Latvijoje. Tuo tikslu ji jiems siūlo paslaugų paketus, skirtus jų profesiniams įgūdžiams tobulinti ir karjerai vystyti, sudarydama sutartis, kuriose numatoma pareiga ateityje, esant tam tikroms sąlygoms, mokėti jai atlygį.

22. C, fizinis asmuo, pačioje 2009 m. pradžioje buvo 17 metų nepilnametis, jaunas krepšininkas, dar nepradėjęs profesionalios sportininko karjeros (joks klubas nebuvo sudaręs su juo sutarties).

23. 2009 m. sausio 14 d. bendrovė A su C bei jo tėvais sudarė ginčijamą sutartį C naudai (toliau – ginčijama sutartis). Šia sutartimi buvo siekiama užtikrinti C sėkmingą profesionalaus sportininko krepšinio srityje karjerą. Ši sutartis buvo sudaryta penkiolikos metų laikotarpiui, t. y. iki 2024 m. sausio 14 d.

24. Tuo tikslu toje sutartyje buvo numatyta, kad bendrovė A teiks C įvairias paslaugas[6]. Pagal tos sutarties 6.1 punktą (toliau – ginčijama sąlyga) C įsipareigojo mokėti šiai bendrovei atlygį, sudarantį 10 % visų jo grynųjų pajamų, gautų iš atitinkamos sporto šakos varžybų, reklamos, rinkodaros ir pasirodymo žiniasklaidoje ginčijamos sutarties galiojimo laikotarpiu, taikant Latvijoje nustatytą pridėtinės vertės mokestį, su sąlyga, kad šios pajamos sudarys bent 1 500 EUR per mėnesį.

25. Iš prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusio teismo nurodytos informacijos matyti, kad bendrovė A minėtą sąlygą buvo nustačiusi iš anksto ir dėl jos nebuvo atskirai derėtasi, kaip tai suprantama pagal Direktyvos 93/13 3 straipsnio 1 dalį. Taigi tai buvo iš anksto suformuluota tipinė sutartis, kurią tokiomis pačiomis sąlygomis pasirašė ir kiti jauni sportininkai.

26. Prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas nurodo, kad bendrovė A 2009 m. ir 2010 m. teikė C ginčijamoje sutartyje išvardytas paramos jį ugdant ir siekiant sportininko karjeros paslaugas, be kita ko, individualias ir komandines treniruotes, kurioms vadovavo kvalifikuoti specialistai, o dėl to ši bendrovė patyrė finansinių išlaidų. Nors dalimi siūlomų paslaugų C nepasinaudojo, pasak bendrovės A, nesumokėdami jai atlygio, numatyto už suteiktas paslaugas, C ir jo tėvai pažeidė šią sutartį.

27. Atsižvelgiant į tai, kad C, kuris per tą laiką tapo profesionaliu krepšininku, pajamos pagal sutartis, sudarytas su sporto klubais, sudarė iš viso 16 637 779,90 EUR už atitinkamą laikotarpį, jis turėjo sumokėti bendrovei A 10 % šios sumos, t. y. 1 663 777,99 EUR.

[6] Bendrovė A konkrečiai siūlė rengimo ir treniruočių, sporto medicinos ir psichologijos, profesinio orientavimo priemonių (karjeros plano parengimo, įgyvendinimo ir stebėjimo, sportininko ir sporto klubų sutarčių sudarymo), taip pat pagalbos rinkodaros, teisės ir apskaitos srityje paslaugas.

28. 2020 m. birželio 29 d. bendrovė A teisme pareiškė ieškinį C ir jo tėvams dėl ginčijamoje sutartyje numatyto atlygio priteisimo.

29. Pirmosios instancijos teismas, vėliau apeliacinės instancijos teismas bendrovės A reikalavimų nepatenkino, motyvuodami, be kita ko, tuo, kad ginčijama sutartis neatitiko nacionalinės teisės nuostatų, susijusių su vartotojų teisių apsauga, ir kad ginčijama sąlyga buvo nesąžininga.

30. Bendrovė A pateikė kasacinį skundą *Augstākā tiesa (Senāts)* (Aukščiausiasis Teismas, Latvija), prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusiam teismui; jį grįsdama teigė, kad nuostatos, susijusios su vartotojų teisių apsauga, šioje byloje netaikytinos, nes nagrinėjama sutartis priskirtina prie „perspektyvių“ sportininkų sutarčių, kurioms šios nuostatos netaikomos. Savo kasaciniame skunde ši bendrovė paprašė, kad būtų kreiptasi į Teisingumo Teismą su prašymu priimti prejudicinį sprendimą.

31. Prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas teigia, kad Teisingumo Teismas jau išaiškino sąvoką „vartotojas“, bet savo jurisprudencijoje dar nenagrinėjo klausimo, ar su vartotojų teisių apsauga susijusios nuostatos taikytinos sporto srityje.

32. Jo manymu, šiuo atveju taikomos tos nuostatos. Kadangi nėra konkrečių teisės aktų, pagal kuriuos Direktyva 93/13 būtų netaikoma sporto sektoriuje sudarytoms sutartims, kaip matyti iš šios direktyvos nuostatų, jos gali būti laikomos „pardavėjo ar tiekėjo [verslininko] su vartotoju sudaromoms sutartims“.

33. Be to, prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusio teismo teigimu, neturi reikšmės tai, kad jaunasis sportininkas vėliau iš esmės tapo profesionalas, nes ši aplinkybė savaime negali sutrukdyti paslaugų gavėjui remtis „vartotojo“, kaip jis suprantamas pagal Direktyvą 93/13, statusu[7].

34. Tas pats teismas taip pat pabrėžia, jog pateikti prejudicinius klausimus dėl šioje direktyvoje nustatytų vartotojų apsaugos reikalavimų taikymo jaunųjų sportininkų ir sporto klubų sutartims, būtina ir dėl to, kad skiriasi Sąjungos valstybių narių jurisprudencija[8].

35. Šiomis aplinkybėmis *Augstākā tiesa (Senāts)* (Aukščiausiasis Teismas) nutarė sustabdyti bylos nagrinėjimą ir pateikti Teisingumo Teismui šiuos prejudicinius klausimus:

„1. Ar verslininko, profesionaliai užsiimančio sportininkų ugdymu ir rengimu, ir nepilnamečio, kuriam atstovauja jo tėvai ir kuris sudarant sutartį nevykdė profesionalios veiklos atitinkamoje sporto šakoje, sutartis dėl paslaugų, susijusių su parama ugdant sportininką ir jam siekiant karjeros, teikimo patenka į [Direktyvos 93/13] taikymo sritį?

[7] Taigi ši byla skiriasi nuo Teisingumo Teismo nagrinėtų bylų, susijusių su jurisdikcijos nustatymą reglamentuojančių teisės normų taikymu (žr. 2018 m. sausio 25 d. Sprendimą *Schrems* (C-498/16, EU:C:2018:37, 31, 38 ir 39 punktai bei juose nurodyta jurisprudencija) ir 2020 m. gruodžio 10 d. Sprendimą *Personal Exchange International* (C-774/19, EU:C:2020:1015, 40 ir 42 punktai bei juose nurodyta jurisprudencija).

[8] Šiuo klausimu dėl būtinybės užtikrinti vienodą Sąjungos teisės taikymą žr. 2021 m. spalio 6 d. Sprendimą *Consorzio Italian Management ir Catania Multiservizi* (C-561/19, EU:C:2021:799, 49 punktas). Kaip matyti iš pagrindinę bylą nagrinėjančio teismo turimos informacijos, *Cour d'appel de Paris* (Paryžiaus apeliacinis teismas, Prancūzija) 2019 m. gegužės 23 d. sprendimu pripažino, kad krepšininkas, kuris, kaip būsimas žaidėjas, su sporto agentūra sudarė paslaugų sutartį (pagal ją agentūra įsipareigojo jo vardu derėtis su sporto klubais dėl sutarties sudarymo su krepšininku, o šis įsipareigojo sumokėti šiai agentūrai tam tikrą sumą kaip dalį pajamų, gaunamų pagal sutartis, sudarytas dėl šio bendradarbiavimo), veikė kaip vartotojas, o ne kaip verslininkas (CA Paris, 2, 2019 5 23, Nr. 1602277). O *Oberlandesgericht München* (Miuncheno aukštesnysis apygardos teismas, Vokietija), nagrinėdamas jauno tenisininko ir sporto agentūros ginčą, kilusį dėl paslaugų sutarties, analogiškos šalių sudarytai šioje byloje, 2002 m. lapkričio 7 d. sprendime šiam teisiniam santykiui netaikė su vartotojų teisių apsauga susijusių nacionalinės teisės nuostatų (OLG München, 2002 11 7 – 19 U 3238/02).

2. Jeigu į pirmąjį klausimą būtų atsakyta neigiamai, ar pagal Direktyvą 93/13 draudžiama nacionalinė jurisprudencija, kurioje šią direktyvą į nacionalinę teisę perkeliantys teisės aktai aiškinami taip, kad juose įtvirtintos vartotojų teisių apsaugos nuostatos taip pat taikomos ir tokioms sutartims?

3. Jeigu į pirmąjį arba antrąjį klausimą būtų atsakyta teigiamai, ar nacionalinis teismas gali vertinti sutarties sąlygos nesąžiningumą pagal Direktyvos 93/13 3 straipsnį tuo atveju, kai toje sąlygoje nustatyta, kad už sutartyje nurodytų paslaugų, susijusių su parama ugdant tam tikros srities sportininką ir jam siekiant karjeros, teikimą jaunasis sportininkas įsipareigoja sumokėti atlygį – 10 % pajamų, kurias jis gaus per ateinančius 15 metų, ir gali nelaikyti tokios sąlygos viena iš tų sąlygų, kurių nesąžiningumo vertinimas nėra atliekamas pagal Direktyvos 93/13 4 straipsnio 2 dalį?

4. Jeigu į trečiąjį klausimą būtų atsakyta teigiamai, ar sutarties sąlyga, kurioje numatyta, kad už sutartyje nurodytų paslaugų, susijusių su parama ugdant sportininką ir jam siekiant karjeros, teikimą jaunasis sportininkas įsipareigoja sumokėti atlygį – 10 % pajamų, kurias jis gaus per ateinančius 15 metų, turi būti laikoma išdėstyta aiškia ir suprantama kalba, kaip tai suprantama pagal Direktyvos 93/13 5 straipsnį, atsižvelgiant į tai, kad sudarant sutartį jaunasis sportininkas neturėjo aiškios informacijos apie teikiamos paslaugos vertę ir už tą paslaugą mokėtiną sumą, leidžiančios įvertinti galimas finansines pasekmes jam?

5. Jeigu į trečiąjį klausimą būtų atsakyta teigiamai, ar sutarties sąlyga, kurioje nustatyta, kad už sutartyje nurodytų paslaugų, susijusių su parama ugdant sportininką ir jam siekiant karjeros, teikimą jaunasis sportininkas įsipareigoja sumokėti atlygį – 10 % pajamų, kurias jis gaus per ateinančius 15 metų, pagal Direktyvos 93/13 3 straipsnio 1 dalį turi būti laikoma sąlyga, dėl kurios atsiranda didelis neatitikimas tarp iš sutarties kylančių šalių teisių ir pareigų vartotojo nenaudai, atsižvelgiant į tai, kad šioje nuostatoje suteiktos paslaugos vertė nesusieta su vartotojo išlaidomis už ją?

6. Jeigu į penktąjį klausimą būtų atsakyta teigiamai, ar nacionalinio teismo sprendimu, kuriuo suma, kurią vartotojas gali būti įpareigotas sumokėti paslaugų teikėjui, sumažinta iki faktinių išlaidų, paslaugų teikėjo patirtų teikiant paslaugas vartotojui pagal sutartį, dydžio, pažeidžiami Direktyvos 93/13 6 straipsnio 1 dalyje numatyti reikalavimai?

7. Jeigu į trečiąjį klausimą būtų atsakyta neigiamai ir jeigu sutarties sąlygos, kurioje numatyta, kad už sutartyje nurodytų paslaugų, susijusių su parama ugdant sportininką ir jam siekiant karjeros, teikimą vartotojas įsipareigoja sumokėti atlygį – 10 % pajamų, kurias jis gaus per ateinančius 15 metų, nesąžiningumas nėra vertinamas pagal Direktyvos 93/13 4 straipsnio 2 dalį, ar nacionalinis teismas, patvirtinęs, kad atlygio dydis yra akivaizdžiai neproporcingas paslaugų teikėjo indėliui, vis dėlto gali pripažinti tokią sutarties sąlygą nesąžininga remdamasis nacionaline teise?

8. Jeigu į septintąjį klausimą būtų atsakyta teigiamai, ar tuo atveju, kai sutartis su vartotoju sudaryta tuo metu, kai Direktyvos 93/13 8a straipsnis dar nebuvo įsigaliojęs, reikia atsižvelgti į valstybės narės pagal šios direktyvos 8a straipsnį Europos Komisijai pateiktą informaciją apie nuostatas, valstybės narės priimtas pagal tos direktyvos 8 straipsnį, ir, jeigu taip, ar nacionalinių teismų jurisdikciją riboja informacija, kurią šios valstybės narės pateikė pagal Direktyvos 93/13 8a straipsnį, jei valstybė narė nurodė, kad jos teisės normos nėra platesnės apimties nei toje direktyvoje nustatyti minimalūs standartai?

9. Jeigu į pirmąjį arba antrąjį klausimą būtų atsakyta teigiamai, kokią reikšmę teisės aktų, kuriais Direktyvos 93/13 nuostatos perkeltos į nacionalinę teisę, taikymui, atsižvelgiant į Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartijos 17 straipsnio 1 dalį, siejamą su šios Chartijos 24 straipsniu, turi tai, kad tuo metu, kai buvo sudaryta 15 metų galiojanti atitinkama paslaugų teikimo sutartis, jaunasis sportininkas buvo nepilnametis, todėl šią sutartį nepilnamečio vardu sudarė jo tėvai, nustačius nepilnamečio pareigą mokėti atlygį – 10 % visų jo pajamų, gautų per ateinančius 15 metų?

10. Jeigu į pirmąjį arba antrąjį klausimus būtų atsakyta neigiamai, ar, atsižvelgiant į tai, kad sporto veikla patenka į Sąjungos teisės taikymo sritį, su nepilnamečiu jaunuoju sportininku sudaryta 15 metų trukmės paslaugų teikimo sutartis, kurią jo vardu sudarė tėvai ir pagal kurią nepilnametis privalo mokėti atlygį – 10 % visų pajamų, gautų per ateinančius 15 metų, pažeidžia Chartijos 17 straipsnio 1 dalyje, siejamoje su jos 24 straipsnio 2 dalimi, įtvirtintas pagrindines teises?“

36. Rašytines pastabas Teisingumo Teismui pateikė bendrovė A, C, Latvijos vyriausybė ir Komisija. Šios šalys, taip pat tėvai, kurie nepateikė rašytinių pastabų, buvo išklausyti ir atsakė į Teisingumo Teismo žodžiu pateiktus klausimus per 2024 m. birželio 13 d. įvykusį posėdį.

IV. Analizė

A. Dėl prejudicinių klausimų priimtinumo

37. Bendrovė A savo rašytinėse pastabose teigia, kad trečiasis, ketvirtasis, penktasis, septintasis, devintasis ir dešimtasis prejudiciniai klausimai nepriimtini, nes: pirma, trečiuoju–penktuoju klausimais prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas Teisingumo Teismo iš esmės prašo taikyti, o ne išaiškinti Sąjungos teisę, be kita ko, įvertinant, viena vertus, ar reikia laikyti, kad sąlygos, kuriomis nustatomas atlygis, patenka ne į Direktyvos 93/13 4 straipsnio 2 dalies taikymo sritį, o į šios direktyvos 3 straipsnio taikymo sritį (trečiasis klausimas), ir, kita vertus, ar jos atitinka šios direktyvos 5 straipsnyje ir 3 straipsnio 1 dalyje nustatytus reikalavimus (ketvirtasis ir penktasis klausimai), antra, septintasis klausimas yra hipotetinis ir, galiausiai, trečia, devintasis ir dešimtasis klausimai yra pernelyg abstraktūs ir reiškia prašymą pateikti patariamąją nuomonę.

38. Šiuo klausimu primintina, kad pagal Teisingumo Teismo suformuotą jurisprudenciją, vykstant Teisingumo Teismo ir nacionalinių teismų bendradarbiavimui, kaip nurodyta SESV 267 straipsnyje, tik bylą nagrinėjantis nacionalinis teismas, atsakingas už sprendimo priėmimą, atsižvelgdamas į pagrindinės bylos ypatumus, turi įvertinti Teisingumo Teismui pateikiamų klausimų svarbą. Taigi, jei pateikiami klausimai susiję su Sąjungos teisės išaiškinimu ar šios teisės galiojimu, Teisingumo Teismas iš esmės privalo priimti sprendimą. Tai reiškia, kad prejudiciniam klausimui, susijusiam su Sąjungos teise, taikoma svarbos prezumpcija. Teisingumo Teismas gali atsisakyti priimti sprendimą dėl tokio klausimo tik jeigu akivaizdu, kad prašomas Sąjungos teisės išaiškinimas visiškai nesusijęs su pagrindinės bylos aplinkybėmis arba dalyku, kai problema hipotetinė arba Teisingumo Teismas neturi būtinos faktinės ir teisinės informacijos, kad naudingai atsakytų į jam pateiktus klausimus[9].

[9] Žr., be kita ko, 2023 m. birželio 29 d. Sprendimą *International Protection Appeals Tribunal ir kt. (Išpuolis Pakistane)* (C-756/21, EU:C:2023:523, 35 ir 36 punktai bei juose nurodyta jurisprudencija).

39. Nagrinėjamu atveju prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas pakankamai išsamiai aprašo pagrindinės bylos teisines ir faktines aplinkybes, o jo nurodyta informacija leidžia suprasti pateiktus klausimus ir daryti išvadą, kad jie nėra nei nesusiję su šio ginčo dalyku, nei hipotetiniai. Kalbant, viena vertus, apie trečiąjį–penktąjį klausimus, taip pat apie devintąjį ir dešimtąjį klausimus, iš prašymo priimti prejudicinį sprendimą matyti, kad nacionaliniam teismui kyla abejonių dėl kelių Direktyvos 93/13 nuostatų prasmės ir apimties, siekiant nustatyti, ar jis gali atlikti ginčijamos sąlygos nesąžiningumo kontrolę taikydamas šią direktyvą. Taigi prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas neprašo Teisingumo Teismo taikyti šių nuostatų šios bylos faktinėms aplinkybėms ar pačiam atlikti vertinimą vietoj jo, ko pastarasis teismas bet kuriuo atveju negalėtų padaryti [10]. Kita vertus, dėl septintojo prejudicinio klausimo hipotetinio pobūdžio, kurį, bendrovės A teigimu, lemia tai, kad pagal Latvijos teisę nėra galimybės konstatuoti, jog investicijų grąža pernelyg didelė, pakanka priminti, kad, vykstant SESV 267 straipsnyje nurodytam procesui, Teisingumo Teismo ir prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusio teismo funkcijos yra aiškiai atskirtos ir tik pastarasis turi aiškinti nacionalinės teisės nuostatas [11].

40. Šiomis aplinkybėmis manau, kad visi prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusio teismo klausimai yra priimtini.

B. Dėl esmės

41. Prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas, manydamas, kad dėl faktinių aplinkybių, susiklosčiusių pagrindinėje byloje, kyla klausimų, susijusių su Direktyvos 93/13 aiškinimu ir taikymu, nutarė pateikti kelis prejudicinius klausimus, kurie temiškai susiję su įvairiais šios direktyvos aspektais ir gali būti sugrupuoti taip:

– Direktyvos 93/13 taikymo sritis (pirmasis klausimas);

– taikymo srities išplėtimas, palyginti su šioje direktyvoje nustatytu minimaliu apsaugos lygiu (antrasis klausimas), ir nacionalinės teisės aktų įgyvendinimo tvarka pagal šios direktyvos 8 straipsnį (septintasis ir aštuntasis klausimai);

– sutarties sąlygų, susijusių su „pagrindiniu sutarties dalyku“ bei „kaina ir atlygiu“, kaip tai suprantama pagal šios direktyvos 4 straipsnio 2 dalį, vertinimas (trečiasis klausimas);

– „skaidrumo“ reikalavimas pagal šios direktyvos 4 straipsnio 2 dalį ir 5 straipsnį (ketvirtasis klausimas);

– „ryškaus neatitikimo“ vertinimas nagrinėjant nesąžiningą sąlygos pobūdį, kaip tai suprantama pagal Direktyvos 93/13 3 straipsnio 1 dalį (penktasis klausimas);

– sutarties sąlygos pripažinimo „nesąžininga“ pagal šios direktyvos 6 straipsnio 1 dalį pasekmės (šeštasis klausimas);

– Chartijos nuostatų taikymas vertinant nesąžiningas sąlygas sutartyse su vartotojais (devintasis ir dešimtasis klausimai).

[10] Šiuo klausimu žr. 2017 m. sausio 26 d. Sprendimą *Banco Primus* (C-421/14, toliau – Sprendimas *Banco Primus*, EU:C:2017:60, 57 punktas ir jame nurodyta jurisprudencija).

[11] Žr. 2013 m. sausio 15 d. Sprendimą *Križan ir kt.* (C-416/10, EU:C:2013:8, 58 punktas ir jame nurodyta jurisprudencija).

1. Dėl Direktyvos 93/13 taikymo srities (pirmasis klausimas)

42. Pirmuoju klausimu prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas iš esmės klausia, ar sutarties tarp verslininko, veikiančio sportininkų ugdymo srityje, ir savo tėvų atstovaujamo nepilnamečio, kuris sudarant šią sutartį dar nedirbo sporto srityje, sąlygos patenka į Direktyvos 93/13 taikymo sritį.

43. Šiuo klausimu C ir jo tėvai, Latvijos vyriausybė bei Komisija mano, kad tokia sutartis patenka į šios direktyvos taikymo sritį, o bendrovė A siūlo į šį klausimą atsakyti neigiamai, šiuo aspektu teigdama, be kita ko, kad ateityje vykdytina profesinė veikla neturi jokios reikšmės sutarties pobūdžiui.

44. Pirmiausia primintina, kad Direktyva 93/13, kaip matyti iš jos 1 straipsnio 1 dalies, siekiama derinti valstybių narių teisės aktų nuostatas dėl nesąžiningų sąlygų verslininko ir vartotojo sudarytose sutartyse. Taigi tai yra horizontalusis teisės aktas, kuriuo siekiama užtikrinti aukštą vartotojų apsaugos lygį [12], apsaugant juos nuo nesąžiningų sąlygų, įtraukiamų į bet kurios rūšies sutartis, sudaromas su verslininkais. Vadinasi, ši direktyva taikoma visiems ekonominės veiklos sektoriams ir iš esmės visų rūšių prekių pirkimo ir paslaugų teikimo sutartims, kurias sudaro verslininkas ir vartotojas [13].

45. Be to, kaip ne kartą yra nurodęs Teisingumo Teismas, Direktyvoje 93/13 nustatyta apsaugos sistema pagrįsta idėja, kad vartotojo padėtis yra mažiau palanki nei verslininko tiek dėl *galimybių derėtis*, tiek dėl *informuotumo lygio*, dėl to jis priverstas sutikti su verslininko iš anksto nustatytomis sąlygomis ir negali daryti įtakos jų turiniui [14]. Atsižvelgiant į tokią nepalankesnę padėtį šios direktyvos 6 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad nesąžiningos sąlygos vartotojams nėra privalomos. Tai yra imperatyvi nuostata, kuria formalią pusiausvyrą, sutartimi nustatytą tarp sutarties šalių teisių ir pareigų, siekiama pakeisti realia pusiausvyra, galinčia atkurti sutarties šalių lygybę [15].

46. Iš to išplaukia, kad šia direktyva siekiama, viena vertus, ištaisyti šalių nelygybės situacijas, susijusias su sutarties sąlygomis, galinčias susidaryti dėl informuotumo ir specialių žinių asimetrijos [16] ar derybinės galios asimetrijos [17] sutarties sąlygų atžvilgiu, ir, kita vertus, atgrasyti verslininkus ateityje naudoti nesąžiningas sąlygas [18].

[12] Žr. SESV 114 straipsnį, kuris dabar yra Direktyvos 93/13 teisinis pagrindas, taip pat SESV 169 straipsnį ir Chartijos 38 straipsnį.

[13] Šiuo klausimu žr. 2020 m. lapkričio 18 d. Sprendimą *DelayFix* (C-519/19, toliau – Sprendimas *DelayFix*, EU:C:2020:933, 52 punktas ir jame nurodyta jurisprudencija), taip pat Komisijos pranešimą „Tarybos direktyvos 93/13/EEB dėl nesąžiningų sąlygų sutartyse su vartotojais aiškinimo ir taikymo gairės“ (OL C 323, 2019, p. 4–92, toliau – Komisijos gairės, p. 5).

[14] Žr. 2023 m. birželio 15 d. Sprendimą *Bank M. (Sutarties pripažinimo negaliojančia pasekmės)* (C-520/21, EU:C:2023:478, 54 punktas ir jame nurodyta jurisprudencija).

[15] Žr. 2024 m. balandžio 11 d. Sprendimą *Air Europa Líneas Aéreas* (C-173/23, EU:C:2024:295, 28 punktas ir jame nurodyta jurisprudencija).

[16] Žr. 2018 m. gegužės 17 d. Sprendimą *Karel de Grote – Hogeschool Katholieke Hogeschool Antwerpen* (C-147/16, toliau – Sprendimas *Karel de Grote*, EU:C:2018:320, 59 punktas), kuris buvo susijęs su švietimo įstaigos ir studento nelygybe, išplaukiančia iš šių šalių informuotumo ir specialių žinių asimetrijos.

[17] Kaip pavyzdį žr. 2015 m. rugsėjo 3 d. Sprendimą *Costea* (C-110/14, toliau – Sprendimas *Costea*, EU:C:2015:538, 27 punktas ir jame nurodyta jurisprudencija), kuriame Teisingumo Teismas pabrėžė, jog net jei būtų manoma, kad advokatas turi aukšto lygio specialių žinių, tai neleidžia preziumuoti, kad santykiuose su verslininku jis nėra silpnesnioji šalis.

[18] Šiuo klausimu žr. 2016 m. gruodžio 21 d. Sprendimą *Gutiérrez Naranjo ir kt.* (C-154/15, C-307/15 ir C-308/15, toliau – Sprendimas *Gutiérrez Naranjo ir kt.*, EU:C:2016:980, 63 punktas), 2023 m. birželio 15 d. Sprendimą *Bank M. (Sutarties pripažinimo negaliojančia pasekmės)* (C-520/21, toliau – Sprendimas *Bank*, EU:C:2023:478, 58 punktas), taip pat generalinio advokato G. Pitruzzella išvadą, pateiktą byloje *Dziubak* (C-260/18, EU:C:2019:405, 53 punktas ir jame nurodyta jurisprudencija). Taip pat žr. Komisijos gaires (p. 9).

47. Atsižvelgiant į šiuos Direktyva 93/13 siekiamus tikslus ir reikia nagrinėti klausimą, ar ginčijama sutartis patenka į šios direktyvos taikymo sritį.

48. Šiuo klausimu primintina, kad, kaip matyti iš Direktyvos 93/13 1 straipsnio 1 dalies ir 3 straipsnio 1 dalies, ši direktyva taikoma „pardavėjo ar tiekėjo [verslininko] su vartotoju sudarom[ų] sutar[čių]“ sąlygoms, „dėl kuri[ų] nebuvo atskirai derėtasi“. Šios direktyvos dešimtoje konstatuojamojoje dalyje nurodyta, kad vienodos teisės normos dėl nesąžiningų sąlygų turėtų būti taikomos „visoms <…> sutartims“, „pardavėjų ar tiekėjų [verslininkų]“ sudaromoms su „vartotojais“, kaip jie apibrėžti šios direktyvos 2 straipsnio b ir c punktuose [19]. Taigi tam, kad sutartis patektų į šios direktyvos taikymo sritį, reikia, kad viena sutarties šalis būtų „pardavėjas ar tiekėjas [verslininkas]“, kaip jis suprantamas pagal Direktyvos 93/13 2 straipsnio c punktą, o kita šalis – „vartotojas“, kaip jis suprantamas pagal šios direktyvos 2 straipsnio b punktą. Kitaip tariant, jeigu sutartį sudarė verslininkas ir vartotojas, laikoma, kad šiai sutarčiai taikoma ta direktyva.

49. Nagrinėjamu atveju pažymėtina, pirma, kad, nors iš Teisingumo Teismui pateiktos bylos medžiagos matyti, kad ginčijama sutartis buvo iš anksto suformuluota „tipinė sutartis“, kurią pasirašė nemažai kitų jaunų sportininkų, bendrovė A teigia, kad dėl ginčijamos sąlygos buvo atskirai derėtasi [20]. Taigi prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas turi išspręsti šį klausimą, atsižvelgdamas į Direktyvos 93/13 3 straipsnio 2 dalies pirmoje ir trečioje pastraipose nustatytas įrodinėjimo pareigos paskirstymo taisykles, kuriose, be kita ko, nurodyta, kad tuo atveju, jei verslininkas tvirtina, kad dėl tipinės sąlygos buvo atskirai derėtasi, jam tenka pareiga tai įrodyti [21].

50. Antra, neginčijama, kad ginčijamą sutartį pasirašė bendrovė A, kuri veikė kaip „pardavėjas ar tiekėjas [verslininkas]“, kaip tai suprantama pagal šios direktyvos 2 straipsnio c punktą. Šiomis aplinkybėmis pirmąjį klausimą reikia suprasti taip, kad prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas iš esmės klausia, viena vertus, ar fizinis asmuo, kaip antai C, kuris sudarant sutartį nevykdė profesinės veiklos atitinkamos sporto šakos srityje, bet vėliau tapo profesionaliu sportininku, atsižvelgiant į šią sutartį, turi būti laikomas „vartotoju“, kaip tai suprantama pagal šios direktyvos 2 straipsnio c punktą, todėl ši sutartis patenka į šios direktyvos taikymo sritį *ratione personae* (a skirsnis), ir, kita vertus, ar pats sutarties, kuri, bendrovės A teigimu, turėtų būti priskiriama prie „perspektyvių“ sportininkų sutarčių“, dalykas gali reikšti Direktyvos 93/13 taikymo srities *ratione materiae* išimtį, kuria pateisinamas jos nuostatų netaikymas (b skirsnis).

a) Dėl Direktyvos 93/13 taikymo srities ratione personae

51. Pirma, dėl Direktyvos 93/13 taikymo *ratione personae* ir, konkrečiau kalbant, dėl sąvokos „vartotojas“ primintina, kad pagal šios direktyvos 2 straipsnio b punktą „vartotojas“ – tai „bet kuris fizinis asmuo, kuris sutartyse [pagal sutartis], kurioms taikoma ši direktyva, veikia siekdamas tikslų, nesusijusių su jo verslu, prekyba ar profesija“. To paties straipsnio c punkte sąvoka „pardavėjas ar tiekėjas [verslininkas]“ apibrėžta plačiai: „pardavėjas ar tiekėjas [verslininkas]“ – tai

[19] Žr. Sprendimą *Karel de Grote* (45 ir 46 punktai).

[20] Konkrečiau kalbant, bendrovė A per teismo posėdį tvirtino, kad C ir jo tėvai turėjo galimybę derėtis dėl ginčijamos sutarties, nes iki jos pasirašymo šalys buvo kelis kartus susitikusios. Vis dėlto ši bendrovė pripažino, kad šių susitikimų metu nebuvo keltas joks klausimas dėl sutarties galiojimo trukmės ir būsimų įsipareigojimų sumos, pavyzdžiui, dėl mokėtinos kompensacijos dydžio ar kurios nors kitos sutarties sąlygos, ir kad diskusijos daugiausia buvo susijusios su krepšiniu, infrastruktūra, treneriais, gyvenimo sąlygomis, maitinimu ir t. t.

[21] 2023 m. liepos 13 d. Sprendimas *Banco Santander (Rėmimasis oficialiu indeksu)* (C-265/22, toliau – Sprendimas *Banco Santander I*, EU:C:2023:578, 62 punktas).

„bet kuris fizinis ar juridinis asmuo, kuris sutartyse [pagal sutartis], kurioms taikoma ši direktyva[,] veikia ne savo [veikia savo] verslo, prekybos ar profesijos tiksl[ai]s, nesvarbu, ar tai būtų viešoji ar privati nuosavybė [veikla]“.

52. Tai reiškia, kad Direktyvoje 93/13 sutartys, kurioms ji taikoma, apibrėžtos remiantis ne ginčo šalių tapatybe, o *sutarties šalių statusu*, atsižvelgiant į tai, ar veikdamos jos vykdo savo profesinę veiklą, ar ne [22]. Iš tikrųjų šis požiūris, dažnai laikomas „funkciniu“, atitinka šios išvados 45 punkte išdėstytą požiūrį, kuriuo pagrįsta pagal šią direktyvą įgyvendinama apsaugos sistema, t. y. požiūrį, kad vartotojo *padėtis nepalankesnė* nei verslininko, atsižvelgiant tiek į derybines galias, tiek į informuotumo lygį [23].

53. Tuo remiantis, darytina išvada, kad siekiant nustatyti, ar asmuo gali būti laikomas „vartotoju“, reikia kiekvienu konkrečiu atveju įvertinti atitinkamą sutartį, atsižvelgiant į tos sutarties pobūdį ir paskirtį bei į tai, kad Direktyva 93/13 siekiama apsaugoti vartotojus kaip apskritai silpnesniąją šalį [24]. Taigi siekiant kvalifikuoti asmenį kaip „vartotoją“, reikia išnagrinėti šalių galių pusiausvyrą, atsižvelgiant į atitinkamą sutartį. Tipiniai kriterijai yra informuotumo, specialių žinių ar derybinės galios asimetrija.

54. Kartu sąvoka „vartotojas“ yra objektyvi ir atspindi apskritai silpnesnę jo padėtį, palyginti su verslininku. Objektyvumas reiškia, kad ši sąvoka nepriklauso nuo atitinkamo asmens iš tikrųjų turimų konkrečių žinių ir informacijos [25]. Taigi, kaip konstatavo Teisingumo Teismas, abstraktaus orientacinio kriterijaus taikymas siekiant įvertinti sutarties sąlygos skaidrumą leidžia išvengti to, kad atliekant šį vertinimą reikėtų atsižvelgti į visus sudėtingus subjektyvius veiksnius, kuriuos nustatyti sunku ar net neįmanoma [26].

55. Nagrinėjamu atveju, su sąlyga, kad prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas tai patikrins, neginčijama, jog sudarant ginčijamą sutartį C karjera dar nebuvo prasidėjusi, nes joks profesionalus klubas nebuvo sudaręs su juo sutarties. Iš esmės tarp bendrovės A ir C esama nelygybės dėl šių šalių informuotumo ir specialių žinių asimetrijos. Tokia bendrovė paprastai turi ilgalaikę organizaciją, teisės skyrių, kuris specializuojasi šioje srityje, ir specialių žinių, kurių nebūtinai turi jaunas sportininkas, veikiantis privačiais tikslais, kuris, kadangi sudarydamas sutartį nėra sportininkas profesionalas, paprastai nesusiduria su tokiomis sutartimis. Taigi pagrįstai būtų galima manyti, kad C, juolab atsižvelgiant į jo nepilnametystę, padėtis objektyviai buvo nepalankesnė nei bendrovės A padėtis. Viena vertus, C neturėjo tokio paties lygio žinių, kaip ši bendrovė, apie įvairias ginčijamoje sutartyje numatytas paslaugas, ir, kita vertus, jo derybinės galios buvo silpnos, visų pirma dėl to, kad sudarant šią sutartį bendrovė A lyg buvo vienintelė bendrovė, teikianti tokio pobūdžio paslaugas, susijusias su sportininkų ugdymu Latvijoje [27]. Vis dėlto prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas taip pat turės patikrinti, ar bendrovės A ir C galių pusiausvyros nebuvimą galėjo paneigti tai, kad C atstovavo jo tėvai, o jo tėvas, pasak bendrovės A, sudarant ginčijamą sutartį buvo krepšinio treneris. Šiuo

[22] Šiuo klausimu žr. Sprendimą *Karel de Grote* (53 punktas ir jame nurodyta jurisprudencija) ir Sprendimą *DelayFix* (53 ir 54 punktai bei juose nurodyta jurisprudencija). Daugiau dėl „vartotojo“ sąvokos žr. Djurovic, M., « The Average Consumer », European Law on Unfair Commercial Practices and Contract Law, Hart Publishing, Oxford, 2016, p. 25 ir 26.

[23] Žr. Sprendimą *Karel de Grote* (54 punktas ir jame nurodyta jurisprudencija).

[24] Šiuo klausimu žr. Komisijos gaires (p. 11).

[25] Šiuo klausimu žr. 2019 m. kovo 21 d. Sprendimo *Pouvin ir Dijoux* (C-590/17, toliau – Sprendimas *Pouvin ir Dijoux*, EU:C:2019:232, 24, 25 ir 30 punktai ir juose nurodyta jurisprudencija).

[26] Žr. 2024 m. liepos 4 d. Sprendimą *Caixabank ir kt. (Skaidrumo tikrinimas nagrinėjant kolektyvinį ieškinį)* (C-450/22, toliau – Sprendimas *Caixabank*, EU:C:2024:577, 49 punktas ir jame nurodyta jurisprudencija).

[27] Ši išvada grindžiama tik bendrovės A per posėdį pateiktais teiginiais, kuriuos turi patikrinti prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas.

klausimu primintina, kad Teisingumo Teismas yra pripažinęs, jog net jei konkretus „vartotojas“ turi daug žinių ir patirties, tai netrukdo jo laikyti „vartotoju“, kaip jis suprantamas pagal Direktyvą 93/13 [28].

56. Iš visų pirmesniame punkte nurodytų aplinkybių matyti, kad iš esmės, sudarant ginčijamą sutartį, C veikė kaip „vartotojas“, kaip jis suprantamas pagal Direktyvą 93/13, todėl šiai sutarčiai turi būti taikomos šios direktyvos nuostatos.

57. Šios išvados, mano nuomone, negali paneigti aplinkybė, kad atitinkamo sportininko „vartotojo“ statusas po šios sutarties sudarymo pasikeitė, jam tapus atletu „verslininku“, kaip jis suprantamas pagal šios direktyvos 2 straipsnio c punktą. Kaip ir prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas manau, kad konkrečiomis su vartotojų teise susijusiomis aplinkybėmis šis pokytis nėra svarbus veiksnys vertinant abiejų šalių teisinio santykio pobūdį. Taigi skirtingai nuo situacijų, susijusių su teisės nuostatų dėl jurisdikcijos nustatymo, taikymu [29], kalbant apie vartotojų teisės taikymo sritį, mano manymu, nesvarbu, kad jauno sportininko veikla, su kuria susijusi sutartis, vėliau įgavo profesinį pobūdį. Tai taikoma ir tuo atveju, jei paaiškėtų, kad jaunasis sportininkas naudojosi verslininko teikiamomis paslaugomis siekdamas įgyti profesinių įgūdžių, nes svarbiausia – tai, kad sudarant sutartį jaunasis sportininkas nevykdė profesinės veiklos.

58. Viena vertus, pagal Direktyvos 93/13 4 straipsnio 1 dalį „sutarties sąlygos nesąžiningumas vertinamas, atsižvelgiant į prekių ar paslaugų, dėl kurių buvo sudaryta sutartis, pobūdį, ir sutarties sudarymo metu nurodant visas sutarties sudarymo aplinkybes [ir remiantis *sudarant sutartį buvusiomis* visomis jos sudarymo aplinkybėmis]“ [30]. Taigi, kaip patvirtino Teisingumo Teismas, vertinant sutarties sąlygos nesąžiningumą svarbi būtent sutarties sudarymo data, todėl šios direktyvos taikymas turi būti vertinamas tuo momentu, neatsižvelgiant į tai, kad vėliau „vartotojo“ statusas virsta „verslininko“ statusu. Bet koks kitoks, „dinamiškesnis“, „vartotojo“ statuso aiškinimas, reiškiantis požiūrį, kad laikui bėgant šis statusas gali būti prarastas, prieštarautų pačiai šios nuostatos formuluotei.

59. Kita vertus, toks aiškinimas taip pat atitinka tikslą, kurio siekiama Direktyva 93/13, nes būtent sutarties sudarymo momentu, kuris sutampa su galima nepalankia padėtimi, palyginti su verslininko padėtimi, sutartis gali lemti nepalankias, net ilgalaikes, pasekmes vartotojui.

b) Dėl Direktyvos 93/13 taikymo srities „ratione materiae“

60. Antra, dėl Direktyvos 93/13 taikymo srities *ratione materiae* ir, tiksliau, dėl klausimo, ar „perspektyvaus“ sportininko sutartis gali nepatekti į šią sritį, primintina, kad ši direktyva taikoma „visoms <…> sutartims“, verslininkų sudaromoms su vartotojais visuose ekonominės veiklos

[28] Žr. Sprendimą *Costea* (21 punktas) ir Sprendimą *Pouvin ir Dijoux* (25–28 punktai).

[29] Žr. 2018 m. sausio 25 d. Sprendimą *Schrems* (C-498/16, EU:C:2018:37, 31, 38 ir 39 punktai bei juose nurodyta jurisprudencija) ir 2020 m. gruodžio 10 d. Sprendimą *Personal Exchange International* (C-774/19, EU:C:2020:1015, 40 ir 41 punktai). Kaip paaiškino Komisija, kitose Sąjungos teisės srityse, kalbant, pavyzdžiui, apie 2012 m. gruodžio 12 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamente (ES) Nr. 1215/2012 dėl jurisdikcijos ir teismo sprendimų civilinėse ir komercinėse bylose pripažinimo ir vykdymo (OL L 351, 2012, p. 1) nurodytas jurisdikcijos nustatymo taisykles, matyti, jog neatmestina, kad nacionalinis teismas gali atsižvelgti į galimą vartotojo statuso raidą per sutarties galiojimo laikotarpį, pavyzdžiui, tuo atveju, kai sutartys dėl naudojimosi paslaugomis apima ilgesnį laikotarpį ir vartotojo sudaryta sutartis gali pakisti, nuo naudojimosi paslauga vien asmeniniais tikslais pereinant prie išimtinai profesinės veiklos, todėl fizinis asmuo gali prarasti „vartotojo“ statusą.

[30] Išskirta mano. Šiuo klausimu žr. Sprendimą *DelayFix* (60 punktas) ir Sprendimą *Caixabank* (29 punktas ir jame nurodyta jurisprudencija).

sektoriuose [31], ir kad lemiamas kriterijus siekiant taikyti šią direktyvą – tai statusas, kurį turėdamos šalys veikė sudarydamos ginčijamą sutartį, o ne sutarties dalykas, kuris iš esmės neturi reikšmės apibrėžiant jos taikymo sritį [32]. Vis dėlto yra kelios šios taisyklės išimtys [33].

61. Viena vertus, pagal Direktyvos 93/13 1 straipsnio 2 dalį šios direktyvos nuostatos netaikomos „sutarčių sąlygoms, atspindinčioms įstatymų ar kitų teisės aktų privalomąsias nuostatas ir tarptautinių konvencijų, prie kurių yra prisijungusios valstybės narės ar Bendrija, nuostatas ar principus, ypač transporto srityje“. Šiuo klausimu Teisingumo Teismas yra nusprendęs, kad atsižvelgiant į šia direktyva siekiamą tikslą apsaugoti vartotojus nuo nesąžiningų sąlygų, įtvirtinamų sutartyse, kurias jie sudaro su verslininkais, siekiant užtikrinti šios direktyvos veiksmingumą jos 1 straipsnio 2 dalyje įtvirtinta išimtis turi būti aiškinama siaurai [34]. Be to, jis priminė, kad bet kuriuo atveju sutarties sąlyga, nurodyta verslininko su vartotoju sudarytoje sutartyje, nepatenka į Direktyvos 93/13 taikymo sritį tik tuo atveju, jei ji atspindi įstatymų ar kitų teisės aktų privalomosios nuostatos turinį, kaip tai suprantama pagal šios direktyvos 1 straipsnio 2 dalį, siejamą su jos trylikta konstatuojamąja dalimi. Iš tikrųjų tokia taikymo išimtis grindžiama tuo, kad galima daryti pagrįstą prielaidą, jog nacionalinės teisės aktų leidėjas yra užtikrinęs tam tikrų sutarčių šalių visų teisių ir pareigų pusiausvyrą, kurią Sąjungos teisės aktų leidėjas aiškiai siekė apsaugoti [35].

62. Kita vertus, Direktyvos 93/13 dešimtoje konstatuojamojoje dalyje priduriama, kad „*inter alia*, darbo sutartys, sutartys susijusios su teisėmis į paveldėjimą, sutartys susijusios su teisėmis pagal šeimos teisę ir bendrovių inkorporavimo ar organizavimo sutartys arba ūkinių bendrijų sutartys neturi būti įtrauktos į šią direktyvą“. Kaip ir šios direktyvos 1 straipsnio 2 dalyje nustatytos išimties, šios rūšies sutarčių neįtraukimo *ratio legis* grindžiamas tuo, kad *lex specialis*, reglamentuojantis visas šias sutartis, leidžia panaikinti galimą šalių teisių ir pareigų asimetriją.

63. Nagrinėjamu atveju bendrovė A teigia, kad pagrindinėje byloje ginčijamai sutarčiai taikomi nacionalinės teisės aktai, susiję su „perspektyvių“ sportininkų sutartimis, ir kad dėl to Direktyvos 93/13 nuostatos netaikytinos. Taigi, atsižvelgiant į tai, kas išdėstyta, prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas turi patikrinti šių teisės aktų turinį, kad nustatytų, ar šios sutarties sąlygos atspindi privalomojo pobūdžio taisykles, kurios būtų taikomos šiuo atveju, ir taip galima abstrakčiai ištaisyti galimą disbalansą tarp „perspektyvių“ sportininkų ir verslininkų, taip pat konstatuoti, kad tam tikros sąlygos, visų pirma tos sutarties ginčijama sąlyga dėl atlygio, nepatenka į šios direktyvos taikymo sritį. Vis dėlto atlikdamas šį patikrinimą prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas privalo atsižvelgti į šiuos dalykus: pirmiausia į tai, kad šios direktyvos taikymo išimtis, mano manymu, turėtų būti aiškinama siaurai [36]; be to, dėl nacionalinės teisės aktų privalomojo pobūdžio reikia pažymėti, kad pagal Teisingumo Teismo jurisprudenciją

[31] Žr. šios išvados 44 punktą.

[32] Šiuo klausimu žr. Sprendimą *Pouvin ir Dijoux* (24, 25 ir 30 punktai bei juose nurodyta jurisprudencija). Vis dėlto reikia konstatuoti, kad rengdama direktyvos projektą Komisija išnagrinėjo įvairiose valstybėse narėse vartotojams siūlomas tam tikrų rūšių tipines sutartis, kaip antai pirkimo–pardavimo sutartis, automobilių nuomos sutartis, su tam tikromis banko ir draudimo paslaugomis susijusias sutartis (namų nuoma, atostogų klubai, kelionių paketai, pakaitinis naudojimasis ir t. t.), oro transporto sutartis [*International Air Transport Association (IATA)* (Tarptautinė oro transporto organizacija)] rekomenduojamos sutarčių sąlygos) ir sutartis, susijusias su visuotinės svarbos paslaugų teikimu. Šie tyrimai atskleidė ne tik visuotinį nesąžiningų sąlygų, esančių įmonių nustatytose bendrosiose sutarčių sąlygose, pobūdį, bet ir tai, kad sunku jas sužinoti prieš sudarant sutartį (žr. 2000 m. balandžio 27 d. Komisijos ataskaitą dėl 1993 m. balandžio 5 d. Tarybos direktyvos 93/13/EEB dėl nesąžiningų sąlygų sutartyse su vartotojais taikymo (COM(2000) 248 *final*), p. 9).

[33] Žr. 2015 m. lapkričio 19 d. Nutartį *Tarcău* (C-74/15, EU:C:2015:772, 22 punktas ir jame nurodyta jurisprudencija).

[34] Žr. 2024 m. gegužės 30 d. Sprendimą *Raiffeisen Bank* (C-176/23, toliau – Sprendimas *Raiffeisen Bank*, EU:C:2024:443, 22 punktas ir jame nurodyta jurisprudencija).

[35] Šiuo klausimu žr. 2020 m. kovo 26 d. Sprendimą *Mikrokasa ir Revenue Niestandaryzowany Sekurytyzacyjny Fundusz Inwestycyjny Zamknięty* (C-779/18, EU:C:2020:236, 52–54 punktai bei juose nurodyta jurisprudencija) ir Sprendimą *Raiffeisen Bank* (22–24 punktai ir juose nurodyta jurisprudencija).

[36] Šiuo klausimu žr. Komisijos gaires (p. 12).

tam, kad ši direktyva nebūtų taikoma, prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas turi įsitikinti, kad jie sutarties šalims taikomi nepaisant jų pasirinkimo ir papildomai (t. y. įprastai), jei šios šalys nėra susitarusios kitaip [37]; prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas taip pat turi atsižvelgti į tai, kad, kai taikoma ne tik Direktyva 93/13, bet ir kitos nacionalinės teisės nuostatos, paprastai pirmenybę reikia teikti aiškinimui, pagal kurį kiek įmanoma išlaikomas šios direktyvos veiksmingumas [38]; galiausiai, vertinant sutarties sąlygų skaidrumą ir sąžiningumą pagal šią direktyvą, niekas netrukdo atsižvelgti į kitas galiojančias nuostatas [39].

64. Atsižvelgiant į tai, kas išdėstyta, į pirmąjį klausimą siūlau atsakyti, kad Direktyvos 93/13 1 straipsnio 1 ir 2 dalys turi būti aiškinamos taip, kad sutartis dėl paslaugų, susijusių su parama ugdant sportininką ir jam siekiant karjeros, teikimo, sudaryta tarp verslininko, užsiimančio sportininkų ugdymu ir rengimu, ir nepilnamečio, kuriam atstovauja jo tėvai ir kuris sudarant tą sutartį nevykdė profesinės veiklos sporto srityje, iš esmės patenka į Direktyvos 93/13 taikymo sritį, jeigu įvykdytos kitos šioje direktyvoje nurodytos jos taikymo sąlygos.

2. Dėl minimalios apsaugos, suteikiamos pagal Direktyvą 93/13, išplėtimo (antrasis klausimas)

65. Antruoju klausimu, pateiktu Teisingumo Teismui, jeigu į pirmąjį klausimą būtų atsakyta neigiamai, prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas iš esmės siekia išsiaiškinti, ar pagal Direktyvą 93/13 draudžiama vien jurisprudencijos keliu išplėsti šios direktyvos taikymo sritį taip, kad jos nuostatas būtų galima taikyti sutartims, nepatenkančioms į jos taikymo sritį.

66. Atsižvelgdamas į tai, kaip siūlau atsakyti į pirmąjį klausimą, laikausi nuomonės, kad antrojo klausimo nagrinėti nereikia.

67. Bet kuriuo atveju ir siekiant išsamumo pažymėtina, kad, kaip matyti iš mano siūlomo atsakymo į pirmąjį klausimą, Direktyva 93/13 taikoma tik „pardavėjo ar tiekėjo [verslininko]“ ir „vartotojo“ sudaromoms sutartims, taigi, *a contrario*, ji netaikoma sutartims, kurių šalis nėra vartotojas. Vis dėlto, kalbant apie dalinį ir minimalų suderinimą, reikia pažymėti, kad niekas netrukdo valstybėms narėms išplėsti nacionalinių taisyklių, kuriomis perkeliama Direktyva 93/13, taikymo srities, įtraukiant kitas sutartis, pavyzdžiui, sutartis, kurias sudaro du „vartotojai“ arba, atvirkščiai, du „pardavėjai ar tiekėjai [verslininkai]“ [40]. Teisingumo Teismas patvirtino, kad valstybės narės išsaugo galimybę, be kita ko, taikyti šios direktyvos nuostatas, kaip nacionalinės teisės normas, į jos taikymo sritį nepatenkančioms situacijoms, jeigu tai suderinama su šios direktyvos tikslais ir Sutartimis [41]. Valstybės narės gali nuspręsti taikyti šios direktyvos nuostatas ir juridiniams arba fiziniams asmenims, kurie nėra „vartotojai“, kaip jie suprantami pagal šią direktyvą, nes valstybės narės išsaugo kompetenciją nuspręsti taikyti šios direktyvos nuostatas į

[37] Žr. 2019 m. balandžio 3 d. Sprendimą *Aqua Med* (C-266/18, EU:C:2019:282, 33 punktas ir jame nurodyta jurisprudencija).

[38] Pagal analogiją žr. Komisijos gaires (p. 15 ir 16), kuriose pateikiamas kitų Sąjungos teisės taisyklių, galimai taikytinų kartu, sąrašas.

[39] Kaip pavyzdį žr. 2012 m. kovo 15 d. Sprendimo *Pereničová ir Perenič* (C-453/10, EU:C:2012:144) rezoliucinės dalies 2 punkto priešpaskutinį sakinį, susijusį su nesąžiningo pobūdžio konstatavimu.

[40] Kai, pavyzdžiui, vieno iš verslininkų padėtis yra mažiau palanki, negu kito. Vis dėlto tokia situacija lieka hipotetinė, nes atrodo, kad pagal valstybių narių nacionalinės teisės aktus tokio pobūdžio išplėtimo nebuvo padaryta (žr. Komisijos gairių II priedą, kuriame pateikiama pranešimų pagal Direktyvos 93/13 8a straipsnį apžvalga).

[41] Pagal analogiją žr. 2020 m. balandžio 2 d. Sprendimą *Condominio di Milano, via Meda* (C-329/19, EU:C:2020:263, 32–38 punktai bei juose nurodyta jurisprudencija) ir 2021 m. gruodžio 21 d. Sprendimą *Trapeza Peiraios* (C 243/20, EU:C:2021:1045, 45 punktas ir jame nurodyta jurisprudencija).

jos taikymo sritį nepatenkantiems klausimams [42]. Galiausiai, toks Direktyvos 93/13 taikymo srities „išplėtimas“, atliekamas ar *ope legis*, ar jurisprudencijos keliu [43], yra išimtinai atitinkamos valstybės narės nacionalinės teisės klausimas.

3. Dėl Direktyvos 93/13 4 straipsnio 2 dalies taikymo (trečiasis klausimas)

68. Trečiuoju klausimu prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas iš esmės siekia sužinoti, ar sutarties sąlyga, kurioje, be kita ko, nustatytas atlygis už ginčijamoje sutartyje numatytą paslaugą, patenka į Direktyvos 93/13 4 straipsnio 2 dalies taikymo sritį, jei sudarant šią sutartį ši nuostata dar nebuvo perkelta į nacionalinę teisę [44].

69. Pirma, primintina, kad pagal Direktyvos 93/13 4 straipsnio 2 dalį „sąlygų nesąžiningumo vertinimas nėra susijęs nei su pagrindinio sutarties dalyko apibrėžimu, nei su kainos ir atlygio adekvatumu mainais suteikt[in]oms paslaugoms ar prekėms, jei šios sąlygos pateikiamos aiškia, suprantama kalba“, t. y. kitaip tariant, jei šios sąlygos atitinka šioje direktyvoje nustatytą skaidrumo reikalavimą. Kaip tai pripažino Teisingumo Teismas, šioje nuostatoje nurodytų sąlygų, nors ir patenkančių į šia direktyva reglamentuojamą sritį, nesąžiningumas nėra vertinamas pagal jos 3 straipsnio 1 dalį tik tuo atveju, jei kompetentingas nacionalinis teismas kiekvieną iš jų atskirai išnagrinėjęs nustato, kad verslininkas jas suformulavo aiškiai ir suprantamai [45].

70. Taigi šia nuostata siekiama vien nustatyti sutarties sąlygų, dėl kurių nebuvo atskirai derėtasi, apibūdinančių pagrindines verslininko ir vartotojo sudarytos sutarties prievoles, pobūdžio vertinimo sąlygas ir apimtį [46]. Vadinasi, kai sutarties sąlyga susijusi su pagrindinio sutarties dalyko apibrėžtimi arba su kainos ir atlygio adekvatumu, nesąžiningumo vertinimas pagal Direktyvos 93/13 3 straipsnio 1 dalį neprivalomas, jei ši sąlyga suformuluota aiškiai ir suprantamai [47].

71. Antra, dėl šios nuostatos perkėlimo į nacionalinę teisę Teisingumo Teismas yra nurodęs, kad valstybėms narėms niekas netrukdo visoje šia direktyva, įskaitant jos 4 straipsnio 2 dalį, reguliuojamoje srityje palikti galioti ar priimti griežtesnių nei pačioje šioje direktyvoje nustatytų taisyklių, jeigu jomis siekiama užtikrinti didesnę vartotojų apsaugą [48]. Šio 4 straipsnio 2 dalyje nurodytos sąlygos kaip tik patenka į šia direktyva reguliuojamą sritį, todėl jos 8 straipsnis, pagal kurį valstybės narės gali priimti griežtesnes nuostatas, kad užtikrintų didesnę vartotojų apsaugą, taip pat taikomas šio 4 straipsnio 2 daliai [49]. Šiuo klausimu Teisingumo Teismas patikslino, kad,

[42] Žr. 2020 m. balandžio 2 d. Sprendimą *Condominio di Milano, via Meda* (C-329/19, EU:C:2020:263, 34 punktas).

[43] Šiuo klausimu 2018 m. rugpjūčio 7 d. Sprendime *Banco Santander ir Escobedo Cortés* (C-96/16 ir C-94/17, EU:C:2018:643, 69 punktas) Teisingumo Teismas pripažino, kad, nors iš tikrųjų nepanašu, jog aukščiausiojo teismo (tuo atveju – *Tribunal Supremo* (Aukščiausiasis Teismas, Ispanija)) jurisprudencija būtų priskirtina prie griežtesnių nuostatų, kurias gali priimti valstybės narės, siekdamos, kad pagal Direktyvos 93/13 8 straipsnį būtų užtikrinta aukštesnio lygio vartotojų apsauga, nes, be kita ko, neatrodo, kad Ispanijos teisės sistemoje ši jurisprudencija turėtų įstatymo galią arba būtų laikoma teisės šaltiniu, vis dėlto tokio jurisprudencijoje pripažinto kriterijaus, kaip antai to, kurį toje byloje nagrinėjamu atveju įtvirtino minėtas teismas, nustatymas atitinka šia direktyva siekiamą vartotojų apsaugos tikslą. Tiek iš Direktyvos 93/13 3 straipsnio 1 dalies, tiek iš jos bendros sistemos matyti, kad ši direktyva skirta ne bendrai sutarties šalių teisių ir pareigų pusiausvyrai užtikrinti, o veikiau tam, kad būtų išvengta šių teisių ir pareigų pusiausvyros pažeidimo vartotojų nenaudai. Taip pat žr. 2019 m. kovo 14 d. Sprendimą *Dunai* (C-118/17, EU:C:2019:207, 60–64 punktai).

[44] Direktyvos 93/13 4 straipsnio 2 dalis į Latvijos teisę buvo perkelta tik vėliau, t. y. 2014 m. Be to, iš Komisijos gairių II priedo matyti, kad Latvijos nacionalinės teisės nuostatos neviršija minimalaus reikalavimo, nustatyto Direktyva 93/13.

[45] 2010 m. birželio 3 d. Sprendimas *Caja de Ahorros y Monte de Piedad de Madrid* (C-484/08, toliau – Sprendimas *Caja de Ahorros*, EU:C:2010:309, 32 punktas) ir 2024 m. kovo 21 d. Sprendimas *Profi Credit Bulgaria (Su kredito sutartimi susijusios papildomos paslaugos)* (C-714/22, EU:C:2024:263, 63 punktas ir jame nurodyta jurisprudencija).

[46] Sprendimo *Caja de Ahorros* 34 punktas.

[47] Sprendimo *Caja de Ahorros* 40–44 punktai.

[48] Sprendimo *Caja de Ahorros* 40 punktas.

[49] Sprendimo *Caja de Ahorros* 35 punktas.

siekiant konkrečiai įgyvendinti Direktyva 93/13 siekiamus vartotojų apsaugos tikslus, to 4 straipsnio 2 dalis turi būti visiškai įgyvendinta tam, kad draudimas vertinti sąlygų nesąžiningumą būtų taikomas tik toms sąlygoms, kurios suformuluotos aiškiai ir suprantamai [50].

72. Tai reiškia, kad, tuo atveju, jei Direktyvos 93/13 4 straipsnio 2 dalis neperkelta, nacionalinis teismas, spręsdamas ginčą dėl verslininko ir vartotojo sutarties, bet kuriomis aplinkybėmis gali vertinti sąlygos, dėl kurios nebuvo atskirai derėtasi, susijusios, be kita ko, su šios sutarties pagrindiniu dalyku arba su kainos ar atlygio adekvatumu, nesąžiningumą, net jei ši sąlyga iš anksto buvo verslininko suformuluota aiškiai ir suprantamai [51]. Numačius galimybę teismui visapusiškai vertinti sutarties sąlygų nesąžiningumą, leidžiama užtikrinti, kaip numatyta šios direktyvos 8 straipsnyje, didesnę nei joje numatytą vartotojų apsaugą [52].

73. Nagrinėjamu atveju, kadangi ginčijama sutartis buvo sudaryta 2009 metais, o Direktyvos 93/13 4 straipsnio 2 dalis į Latvijos teisę buvo perkelta tik 2014 metais, nacionalinis teismas, kaip antai prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas, bet kuriuo atveju turi galėti vertinti šios sutarties sąlygos nesąžiningumą, neatsižvelgiant į tai, ar ta sąlyga susijusi su sutarties dalyku arba kainos ir atlygio adekvatumu mainais suteiktinoms paslaugoms ar prekėms, net jei verslininkas ją iš anksto suformulavo aiškiai ir suprantamai [53].

74. Atsižvelgiant į tai, kas išdėstyta, į trečiąjį klausimą reikia atsakyti, kad jei ginčijamos sutarties sudarymo momentu Direktyvos 93/13 4 straipsnio 2 dalis nebuvo perkelta į nacionalinę teisę, nacionalinis teismas bet kuriuo atveju turi galėti vertinti atitinkamos sutarties sąlygos nesąžiningumą, kaip tai suprantama pagal šios direktyvos 3 straipsnį, neatsižvelgiant į tai, ar ši sąlyga susijusi su pagrindiniu sutarties dalyku arba kainos ir atlygio adekvatumu mainais suteiktinoms paslaugoms ar prekėms, net jei verslininkas šią sąlygą iš anksto suformulavo aiškiai ir suprantamai.

4. Dėl „skaidrumo“ reikalavimo, kaip jis suprantamas pagal Direktyvos 93/13 5 straipsnį (ketvirtasis klausimas)

75. Ketvirtuoju klausimu prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas iš esmės siekia sužinoti, ar ir, prireikus, kokiomis sąlygomis sutarties sąlyga, kaip antai pagrindinėje byloje ginčijama sąlyga, pagal kurią už sutartyje nurodytų paslaugų, susijusių su parama ugdant sportininką ir jam siekiant karjeros, teikimą sportininkas įsipareigoja sumokėti atlygį – 10 % pajamų, kurias jis gaus per ateinančius penkiolika metų, turi būti laikoma išdėstyta „aiškia ir suprantama kalba“, kaip tai suprantama pagal Direktyvos 93/13 5 straipsnį.

[50] Nacionalinės teisės aktai, pagal kuriuos teismas neturėjo galimybės įvertinti sąlygų, apibūdinančių pagrindines prievoles, kylančias iš verslininko ir vartotojo sudarytos sutarties, net jei šios sąlygos suformuluotos neaiškiai ir nesuprantamai, ir dėl to vartotojui buvo visiškai užkirstas kelias remtis sąlygos, susijusios su pagrindinio sutarties dalyko apibrėžtimi bei su kainos ir atlygio už suteiktinas paslaugas ar prekes, adekvatumu, nesąžiningumu, buvo pripažinti nevisiškai perkeliančiais (Sprendimas *Caja de Ahorros* (37 ir 38 punktai), kuriame remiamasi 2001 m. gegužės 10 d. Sprendimu *Komisija / Nyderlandai* (C-144/99, EU:C:2001:257)). Taip pat žr. Komisijos gaires (p. 23 ir 147 išnaša) ir jų II priedą, kuriame pateikiamas valstybių narių, pagal kurių nacionalinės teisės nuostatas išplėsta sutarčių sąlygų, susijusių su sutarties pagrindinio dalyko apibrėžtimi ir kainos ar atlygio adekvatumu, nesąžiningumo vertinimo taikymo sritis, neatsižvelgiant į tai, ar šios sąlygos suformuluotos aiškiai ir suprantamai, sąrašas.

[51] Šiuo klausimu žr. Sprendimą *Caja de Ahorros* (41 ir 42 punktai).

[52] Šiuo klausimu žr. Sprendimo *Caja de Ahorros* 43 punktą.

[53] Šis atsakymas grindžiamas prielaida, kad įstatymas, kuriuo perkeliama Direktyvos 93/13 4 straipsnio 2 dalis, netaikomas atgaline data.

76. Šiuo klausimu konkrečiai siekiama išsiaiškinti skaidrumo, būdingo nesąžininga nelaikomai sąlygai, apimtį ir pobūdį. Šiuo aspektu primintina, kad pagal Direktyvos 93/13 5 straipsnį, viena vertus, sutartyse, kuriose visos ar tam tikros vartotojui siūlomos sąlygos pateikiamos raštu, jos visada turi būti išdėstomos aiškia, suprantama kalba ir, kita vertus, kilus abejonių dėl sąlygos reikšmės, aiškinama vartotojo naudai.

77. Dėl sutarčių sąlygų skaidrumo reikalavimo, kylančio iš šios direktyvos 5 straipsnio ar 4 straipsnio 2 dalies, Teisingumo Teismas pabrėžė, kad šis reikalavimas negali būti susiaurintas iki tų sąlygų suprantamumo tik formaliuoju ir gramatiniu aspektais, bet, priešingai, šioje direktyvoje nustatyta apsaugos sistema grindžiama požiūriu, kad vartotojo padėtis silpnesnė nei verslininko dėl, be kita ko, informuotumo lygio, todėl šį sutarčių sąlygų aiškumo ir suprantamumo reikalavimą reikia aiškinti plačiai [54].

78. Vadinasi, šis skaidrumo reikalavimas reiškia ne tik tai, kad vartotojas sutarties sąlygą turi suvokti formaliuoju ir gramatiniais aspektais [55], bet ir tai, kad vidutinis, pakankamai informuotas ir protingai pastabus bei nuovokus vartotojas turi galėti suprasti, kaip konkrečiai veikia ši sąlyga, taigi ir, remdamasis tiksliais ir suprantamais kriterijais, įvertinti tokios sąlygos galbūt reikšmingas ekonomines pasekmes jo finansiniams įsipareigojimams [56].

79. Taigi sutarties sąlygos aiškumo ir suprantamumo reikalavimą reikia suprasti kaip reiškiantį ir reikalavimą sutartyje skaidriai nurodyti, kaip konkrečiai veikia atitinkamoje sąlygoje nurodyta sistema, taip pat prireikus šios sistemos ryšį su kitose sąlygose nustatyta sistema, kad šiam vartotojui būtų sudaryta galimybė pagal tikslius ir suprantamus kriterijus numatyti ekonomines pasekmes, kurių jam atsiranda dėl tokios sąlygos [57].

80. Nagrinėjamu atveju prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas pažymi, kad, sudarant ginčijamą sutartį, C neturėjo visos informacijos apie suteikiamos paslaugos vertę ir mainais mokėtiną sumą, kuria remdamasis jis būtų galėjęs įvertinti jam galinčias kilti ekonomines pasekmes. Nors, žinoma, Teisingumo Teismui nepriklauso atlikti tokio vertinimo, toliau nurodyti aspektai, mano nuomone, vis dėlto yra svarbūs vertinant atitinkamos sąlygos skaidrumą.

81. Pirma, mano manymu, akivaizdu, kad ginčijamą sutarties sąlygą, susijusią su atlygiu, lengvai supranta „vidutin[is] vartotoj[as], kuris yra gana gerai informuotas ir gana atidus bei apdairus“ [58], tiek formaliuoju ir gramatiniu aspektais, tiek atsižvelgiant į tai, kaip skaičiuotinas C bendrovei A mokėtinas atlygis. Iš tikrųjų, atrodo, neginčijama, kad C ir jo tėvai galėjo suprasti, kaip konkrečiai veikia ši sutarties sąlyga, remdamiesi tiksliu kriterijumi (atlygio apskaičiavimas yra paprastas, nes tą atlygį sudaro „10 % visų grynųjų pajamų, gaunamų sutarties galiojimo laikotarpiu“, t. y. per

[54] Žr. 2014 m. balandžio 30 d. Sprendimą *Kásler ir Káslerné Rábai* (C-26/13, EU:C:2014:282, 72 punktas), 2017 m. rugsėjo 20 d. Sprendimą *Andriciuc ir kt.* (C-186/16, toliau – Sprendimas *Andriciuc*, EU:C:2017:703, 44 punktas ir jame nurodyta jurisprudencija); Sprendimą *Caixabank* (36 punktas ir jame nurodyta jurisprudencija).

[55] Tai reiškia, viena vertus, kad vartotojas turėjo veiksmingą galimybę susipažinti su sutarties sąlyga iki sutarties sudarymo ir, kita vertus, kad įvairios sąlygos yra suprantamos, atsižvelgiant į jų formuluotės aiškumą ir vartojamų terminų specifiškumą, taip pat, prireikus, į kitas kartu vertintinas sutarties sąlygas. Taip pat reikia atsižvelgti į vartotojų, kuriems skirtos atitinkamos sąlygos, nuomonę ar požiūrį (šiuo klausimu žr. 2015 m. balandžio 23 d. Sprendimą *Van Hove* (C-96/14, EU:C:2015:262, 48 ir 50 punktai)).

[56] Žr. 2021 m. lapkričio 18 d. Sprendimą *A. S.A.* (C-212/20, EU:C:2021:934, 42 punktas ir jame nurodyta jurisprudencija) ir Sprendimą *Caixabank* (37 punktas ir jame nurodyta jurisprudencija). Teisingumo Teismas savo sprendimuose detaliau išaiškino skaidrumo reikalavimą, pirmiausia dėl sutarties sąlygų, kurios yra esminės atsižvelgiant į įsipareigojimų, kuriuos vartotojai sutinka prisiimti, apimtį, pavyzdžiui, dėl sutarties sąlygų, reikšmingų nustatant mokėjimus, kuriuos vartotojas turi atlikti pagal paskolos sutartį. Kai kurie iš šių sprendimų susiję, be kita ko, su hipoteka užtikrintomis paskolos sutartimis (išreikštomis) užsienio valiuta arba indeksuojamomis užsienio valiuta (žr. Komisijos gaires (p. 26 ir 27)).

[57] Žr. Sprendimą *Andriciuc* (45 punktas ir jame nurodyta jurisprudencija).

[58] T. y. vadovaujantis vertinimo kriterijumi, taikomu nagrinėjant Nesąžiningos komercinės veiklos direktyvą (žr. šios direktyvos 18 konstatuojamąją dalį).

ateinančius penkiolika metų) ir kartu suprantamu kriterijumi (nėra jokių nuorodų į skaičiavimo metodą sudėtingesniu darančius veiksnius, kaip antai galimą indeksavimą). Taigi, lyg ir nėra abejonių dėl to, kad sportininkas galėjo suprasti naudotą apskaičiavimo metodą, žinoma, darant prielaidą, kad bendrovė A aiškiai nurodė, kas sudaro „visas grynąsias pajamas“.

82. Antra, kadangi nebuvo įmanoma objektyviai numatyti tikslaus atlygio, nes jis priklauso nuo būsimų C pajamų, skaidrumo reikalavimas, kaip matyti iš Teisingumo Teismo jurisprudencijos, turi būti vertinamas atsižvelgiant į informaciją, kurią verslininkas turėjo sudarydamas su vartotoju sutartį. Taigi negalima reikalauti, kad verslininkas informuotų vartotoją apie galutines jo prisiimto įsipareigojimo finansines pasekmes, kurios priklauso nuo būsimų, nenumatomų ir nuo verslininko valios nepriklausančių įvykių [59].

83. Trečia, šiuo klausimu Teisingumo Teismas yra nusprendęs, jog vis dėlto informacija, kurią verslininkas privalo pateikti prieš sudarant sutartį, turi padėti vartotojui atsargiai priimti sprendimą ir suprasti, kad, pirma, tokie įvykiai galimi ir, antra, kokias pasekmes jie gali lemti [60]. Vadinasi, nacionalinis teismas, atsižvelgdamas į visą reikšmingą informaciją, susijusią su šios sutarties sudarymu, turi nustatyti, ar informacija, kurią verslininkas suteikė prieš šios sutarties sudarymą, leido vartotojui, kaip įprastai informuotam vartotojui, atsargiai priimti sprendimą, gerai žinant, kokias pasekmes lemia šios sutarties sudarymas. Šiuo klausimu nacionalinis teismas pirmiausia turės įvertinti, ar bendrovė A informavo C apie visas siūlomas įvairias paslaugas [61], taip pat jų trukmę, todėl C galėjo įvertinti visų šių paslaugų vertę, palyginti su atlygiu, kurį jis turėtų sumokėti šiai bendrovei, nes logiška, kad remiantis būtent šiais dviem veiksniais turėjo būti priimtas sprendimas susisaistyti sutartiniais santykiais su šia bendrove.

84. Atsižvelgiant į tai, kas išdėstyta, į ketvirtąjį klausimą reikia atsakyti, kad Direktyvos 93/13 5 straipsnis turi būti aiškinamas taip, kad pagal reikalavimą, jog sutarties sąlygos turi būti išdėstytos „aiškia ir suprantama kalba“, įmonė, teikianti paslaugas, susijusias su parama ugdant sportininką ir jam siekiant karjeros, privalo jaunam sportininkui suteikti pakankamai informacijos tam, kad jis galėtų, remdamasis tiksliais duomenimis, priimti pagrįstą sprendimą, todėl sutarties sąlyga turi ne tik būti suprantama formaliuoju ir gramatiniu aspektais, bet ir leisti vartotojui, viena vertus, suprasti visas reikšmingas finansines pasekmes, kurias ši sąlyga galėtų lemti jo finansinių įsipareigojimų atžvilgiu, ir, kita vertus, įvertinti jų adekvatumą atsižvelgiant į bendrą šios įmonės siūlomų paslaugų vertę.

5. Dėl atlygio sąlygos nesąžiningumo atsižvelgiant į Direktyvos 93/13 3 straipsnio 1 dalį (penktasis klausimas)

85. Penktuoju klausimu prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas iš esmės siekia sužinoti, ar dėl ginčijamos sutarties sąlygos atsiranda ryškus neatitikimas tarp iš sutarties kylančių šalių teisių ir pareigų vartotojo nenaudai, kaip tai suprantama pagal Direktyvos 93/13 3 straipsnio 1 dalį, atsižvelgiant į tai, kad pagal ją suteikiamos paslaugos vertė nesusieta su išlaidomis, kurių dėl jos patiria vartotojas. Taigi šis klausimas susijęs su ginčijamos sutarties sąlygos nesąžiningumo vertinimu, ir konkrečiai tuo, ar aptariamoje sutartyje nurodyto atlygio apskaičiavimas suderinamas su Direktyvos 93/13 3 straipsnio 1 dalimi.

[59] 2023 m. sausio 12 d. Sprendimas *D.V. (Advokato užmokestis – Valandinio įkainio principas)* (C-395/21, toliau – Sprendimas *D.V.*, EU:C:2023:14, 43 punktas).

[60] Pagal analogiją žr. Sprendimą *D.V.* (42 ir 43 punktai bei juose nurodyta jurisprudencija).

[61] Žr. šios išvados 6 išnašą.

86. Pirmiausia, mano manymu, reikėtų pateikti keletą paaiškinimų, susijusių su galimo ginčijamos sąlygos nesąžiningumo vertinimu.

87. Viena vertus, primintina, kad ši sąlyga gali būti laikoma reikšminga atsižvelgiant tiek į „pagrindinį sutarties dalyką“ [62], tiek į „kainos ir atlygio adekvatumą“ [63], kaip tai suprantama pagal Direktyvos 93/13 4 straipsnio 2 dalį. Taigi pagal šią nuostatą tokia sąlyga patenka į šios direktyvos taikymo sritį, bet jos nesąžiningumas negali būti vertinamas pagal šios direktyvos 3 straipsnio 1 dalį, jeigu ji atitinka šioje direktyvoje nustatytą skaidrumo reikalavimą. Taigi toliau pateikiama analizė svarbi tik tuo atveju, jei prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas padarytų išvadą, kad ginčijama sąlyga neatitinka skaidrumo reikalavimo (nes aplinkybė, kad sąlyga nėra suformuluota aiškiai ir suprantamai, savaime nelemia jos nesąžiningumo) [64], arba kad jis gali vertinti nesąžiningumą, nes Direktyvos 93/13 4 straipsnio 2 dalis netaikoma, kadangi sudarant ginčijamą sutartį ši nuostata dar nebuvo perkelta į Latvijos teisę [65]. Bet kuriuo atveju sutarties sąlygos skaidrumas, kurio reikalaujama pagal šios direktyvos 5 straipsnį, yra vienas iš esminių aspektų, į kuriuos taip pat reikia atsižvelgti vertinant jos nesąžiningumą [66].

88. Kita vertus, reikia patikslinti, kad Teisingumo Teismo jurisdikcija šiuo klausimu yra susijusi su Direktyvoje 93/13 vartojamų sąvokų aiškinimu, taip pat su kriterijais, kuriuos nacionalinis teismas gali arba turi taikyti nagrinėdamas sutarties sąlygą pagal šios direktyvos nuostatas, kadangi nacionalinis teismas, remdamasis šiais kriterijais, turi nuspręsti dėl konkrečios sutarties sąlygos konkretaus kvalifikavimo, atsižvelgdamas į atitinkamo atvejo aplinkybes. Tai reiškia, kad Teisingumo Teismas turi apsiriboti nuorodų pateikimu prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusiam teismui, į kurias šis turi atsižvelgti [67].

89. Pateikus šiuos paaiškinimus, reikia priminti, kad Direktyvos 93/13 3 straipsnio 1 dalyje numatyta, jog ta sutarties sąlyga, dėl kurios nebuvo atskirai derėtasi, yra laikoma nesąžininga, jeigu pažeidžiant sąžiningumo reikalavimą dėl jos atsiranda ryškus neatitikimas tarp iš šios sutarties kylančių šalių teisių ir pareigų vartotojo nenaudai. Tuo remiantis, darytina išvada, kad nacionalinis teismas, atsižvelgdamas į visas bylos aplinkybes, turi įvertinti, ar gali būti, kad, pirma, nepaisyta „sąžiningumo“ reikalavimo ir, antra, yra „ryškus neatitikimas“ vartotojo nenaudai, kaip tai suprantama pagal Direktyvos 93/13 3 straipsnio 1 dalį [68].

90. Pirma, dėl „sąžiningumo“ reikalavimo reikia pažymėti, kad šios direktyvos šešioliktoje konstatuojamojoje dalyje, be kita ko, patikslinta, kad šį reikalavimą „pardavėjas ar tiekėjas [verslininkas] gali patenkinti <…>, kai jis dorai ir teisingai veikia kitos šalies atžvilgiu, į kurios teisėtus interesus jis turi atsižvelgti“, ir kad nacionalinis teismas turi „ypač <…> atsižvelgti į šalių derybinių pozicijų tvirtumą, į tai[,] ar vartotojas turėjo paskatų sutikti su sąlyga ir ar prekės arba

[62] Turint omenyje, kad šioje sąlygoje „įtvirtintos esminės prievolės pagal šią sutartį <…>, kurios, būdamos tokios, apibrėžia šią sutartį“ (žr. Sprendimą *Andriciuc* (35 punktas ir jame nurodyta jurisprudencija)).

[63] Turint omenyje, kad ši sąlyga susijusi su „prekių ar teikiamų paslaugų kokybės/kainos santyk[iu]“ (žr. Direktyvos 93/13 devynioliktą konstatuojamąją dalį).

[64] Žr. analizę, pateiktą dėl ketvirtojo prejudicinio klausimo Sprendime *Banco Santander* (66 punktas ir jame nurodyta jurisprudencija). Vis dėlto nacionalinės teisės aktuose gali būti nurodyta, kad skaidrumo stoka gali tiesiogiai lemti sąlygų negaliojimą, netaikant nesąžiningumo kriterijaus pagal Direktyvos 93/13 3 straipsnio 1 dalį. Taip pat žr. Komisijos gaires (p. 19).

[65] Žr. analizę, pateiktą dėl trečiojo prejudicinio klausimo. Taip pat žr. Komisijos gaires (p. 24 ir 163 išnaša), kuriose nurodyta, kad pagal nacionalinę teisę teismams gali būti suteikta galimybė įvertinti kainos adekvatumą, net jei tokios sąlygos pateikiamos aiškiai ir suprantamai.

[66] Šiuo klausimu žr. 2012 m. balandžio 26 d. Sprendimą *Invitel* (C-472/10, EU:C:2012:242, 27 ir 28 punktus) ir Sprendimą *Banco Santander* (66 punktas). Pavyzdžiui, pagal Direktyvos 93/13 priedo 1 punkto e papunktį ir dvidešimtą konstatuojamąją dalį tai, kad vartotojas neturėjo realios galimybės susipažinti su sutarties sąlyga, yra jos nesąžiningumo požymis.

[67] Sprendimas *Banco Santander* (50 punktas ir jame nurodyta jurisprudencija).

[68] Sprendimas *Banco Santander* (63 punktas ir jame nurodyta jurisprudencija).

paslaugos buvo parduotos arba suteiktos pagal specialų vartotojo užsakymą“ [69]. Taigi nacionalinis teismas turi patikrinti, ar verslininkas, sąžiningai ir teisingai veikdamas vartotojo atžvilgiu, galėjo pagrįstai tikėtis, kad vartotojas būtų sutikęs su tokia sąlyga, jei dėl jos būtų atskirai derėtasi [70].

91. Antra, dėl „ryškaus neatitikimo“ tarp iš sutarties kylančių šalių teisių ir pareigų, aiškiai minimo penktame prejudiciniame klausime, Teisingumo Teismas jau nurodė, kad reikia, be kita ko, atsižvelgti į nacionalinės teisės normas, taikytinas nesant šalių susitarimo, siekiant įvertinti, ar (ir, prireikus, kiek) dėl šios sutarties vartotojas atsiduria mažiau palankioje teisinėje padėtyje, nei numatytoji pagal galiojančią nacionalinę teisę [71]. Atlikęs būtent tokią lyginamąją analizę nacionalinis teismas gali įvertinti, ar (ir, prireikus, kiek) dėl sutarties vartotojas atsiduria mažiau palankesnėje teisinėje padėtyje, palyginti su numatytąja galiojančioje nacionalinėje teisėje [72]. Vis dėlto, jei nėra atitinkamų papildomų nacionalinės teisės nuostatų (kaip gali būti dėl atlygio nustatymo kalbant apie „perspektyvių“ sportininkų sutartis), ryškų neatitikimą reikia įvertinti pagal kitus orientacinius aspektus, pavyzdžiui, pagal sąžiningą ir teisingą praktiką dėl atlygio, vyravusią atitinkamoje sporto srityje sutarties sudarymo dieną [73], arba šalių teisių ir pareigų, nurodytų atitinkamoje sutartyje, palyginimą, atsižvelgiant į jos pobūdį ir susijusias sutarties sąlygas [74]. Be to, šiuo tikslu gali pasirodyti svarbu įvertinti minėto vartotojo teisinę situaciją, atsižvelgiant į jo pagal nacionalinės teisės nuostatas turimas priemones užkirsti kelią nesąžiningų sąlygų naudojimui [75]. Galiausiai pagal Direktyvos 93/13 4 straipsnio 1 dalį nacionalinis teismas turi patikrinti sutarties sąlygos nesąžiningumą atsižvelgdamas į prekių ar paslaugų, dėl kurių buvo sudaryta sutartis, pobūdį ir atsižvelgiant į visas sudarant sutartį buvusias aplinkybes ir visas kitas tos sutarties arba kitos sutarties, nuo kurios ji priklauso, sąlygas [76].

92. Prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas, prieš tai patikrinęs aspektus, susijusius su šios bylos faktinėmis aplinkybėmis ir nacionaline teise, turi įvertinti pagrindinėje byloje aptariamą situaciją atsižvelgdamas į šios išvados 89–91 punktuose pateiktas gaires.

93. Nagrinėjamu atveju, kaip matyti iš Teisingumo Teismui pateiktos bylos medžiagos, prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas turės patikrinti, ar nacionalinės teisės aktuose, susijusiuose su „perspektyvių“ sportininkų sutartimis, yra nuostatų dėl atlygio, nuo kurių nukrypsta ginčijama sutartis. Nesant tokių teisės aktų šis teismas turės remtis sąžininga ir teisinga rinkos praktika, susijusia su atlygiu už atitinkamoje sporto srityje teikiamas paslaugas, vyravusia sudarant šią sutartį. Be to, pagal Direktyvos 93/13 4 straipsnio 1 dalį šis teismas turės atsižvelgti į paslaugų, kurios yra tos sutarties dalykas, pobūdį ir patikrinti, ar dėl ryšio tarp bendrovės A teikiamų paslaugų vertės ir C mokamo atlygio už šias paslaugas nebuvimo ginčijamą sąlygą galima laikyti nesąžininga.

94. Šiuo klausimu manau, kad prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas, vertindamas galimą ryškų neatitikimą tarp šalių teisių ir pareigų, turės atsižvelgti į tai, ar paslaugų teikėjas gali įrodyti, kad atlygis, sudarantis 10 % visų C pajamų per ginčijamos sutarties galiojimo laikotarpį, buvo iš tikrųjų susijęs su bendrovės A suteiktomis paslaugomis, ir ar toks atlygis

[69] Šiuo klausimu žr. Sprendimą *Banco Primus* (59 punktas ir jame nurodyta jurisprudencija).

[70] Sprendimas *Banco Santander* (64 punktas ir jame nurodyta jurisprudencija).

[71] Sprendimas *Banco Santander* (65 punktas ir jame nurodyta jurisprudencija).

[72] Šiuo klausimu žr. Sprendimą *Banco Primus* (59 punktas ir jame nurodyta jurisprudencija).

[73] Pagal analogiją žr. Sprendimą *Banco Santander* (65 punktas ir jame nurodyta jurisprudencija).

[74] Šiuo klausimu žr. Sprendimą *Banco Primus* (67 punkto pirma įtrauka). Taip pat žr. Komisijos gaires (p. 33 ir 241 išnaša).

[75] Žr. 2013 m. kovo 14 d. Sprendimą *Aziz* (C-415/11, EU:C:2013:164, 68 punktas).

[76] Sprendimas *Banco Primus* (61 punktas ir jame nurodyta jurisprudencija).

atitinka rinkos vertę atitinkamame sporto sektoriuje. Mano nuomone, nebūtų galima pritarti visiškai suteiktos paslaugos ir sumokėtos kainos neatitikčiai, net jei ji būtų leidžiama pagal nacionalinės teisės aktus arba nebūtų jais aiškiai draudžiama [77].

95. Šiuo klausimu, mano nuomone, vis dėlto svarbu, kad teismas atsižvelgtų į šiuos aspektus, patvirtinančius „ryškaus neatitikimo“ nebuvimą: i) tai, kad toks atlygis tampa mokėtinas tik su sąlyga, kad šios pajamos sudaro bent 1 500 EUR per mėnesį; ii) tai, kad pagal ginčijamą sutartį C turėjo galimybę vienašališkai nutraukti sutartį, nemokėdamas kompensacijos, jei, be kita ko, nuspręstų netęsti profesionalaus sportininko karjeros [78], ir iii) į tai, kad bendrovė A paslaugas teikė neturėdama garantijos, kad C pasieks norimą rezultatą, t. y. taps profesionaliu sportininku, o tai reiškia, kad iš esmės ši sutartis buvo susijusi su didele rizika šiai bendrovei [79]. Manau, kad nagrinėdamas šį aspektą prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas turės atsižvelgti į tai, kad iš C gautas atlygis bus panaudotas ne tik paslaugoms, kurias bendrovė A teikė C, finansuoti, bet ir visiems kitiems perspektyviems sportininkams, sudariusiems su šia bendrove panašias sutartis (įskaitant netapusius profesionaliais sportininkais) ir galbūt net kelerius metus. Taigi reikės įvertinti visą sistemą.

96. Galiausiai šis teismas turės atsižvelgti ir į aplinkybes, patvirtinančias neatitikimo buvimą, pirmiausia į tai, kad šioje sutartyje, lyg ir nebuvo sąlygos, pagal kurią būtų numatyta šalių galimybė susitarti ir sumažinti jauno sportininko įsipareigojimus arba pakeisti šios sutarties trukmę, pavyzdžiui, jam sulaukus pilnametystės arba atsižvelgiant į teikiamų paslaugų svarbą ir trukmę, nes tokia sąlyga paprastai būtina siekiant atsižvelgti į jauno sportininko interesus.

97. Atsižvelgiant į tai, kas išdėstyta, į penktąjį klausimą reikia atsakyti, kad Direktyvos 93/13 3 straipsnio 1 dalis turi būti aiškinama taip, kad, siekiant įvertinti, ar gali būti, kad yra nesąžininga sutarties dėl paslaugų, susijusių su parama ugdant sportininką ir jam siekiant karjeros, teikimo sąlyga, pagal kurią už šių paslaugų teikimą jaunas sportininkas, veikdamas kaip vartotojas, įsipareigoja mokėti atlygį, sudarantį 10 % pajamų, kurias jis gaus per ateinančius penkiolika metų, jei taps profesionaliu sportininku, turi reikšmės tai, kad galbūt nesilaikyta „sąžiningumo“ reikalavimo ir yra „ryškus neatitikimas“ vartotojo nenaudai, turint omenyje, kad reikia atsižvelgti pirmiausia į tai, ar nacionalinėje teisėje yra nustatytų taisyklių, nesant šalių susitarimo leidžiančių įvertinti, ar (ir, prireikus, kiek) dėl šios sutarties vartotojas atsiduria mažiau palankioje teisinėje padėtyje nei numatytoji pagal galiojančią nacionalinę teisę, o jei tokių taisyklių nėra, – į rinkos praktiką dėl atlygio, šios sutarties sudarymo metu vyravusią atitinkamoje sporto srityje, su sąlyga, kad ši praktika yra sąžininga ir teisinga, taip pat į pagal sutartį numatytų prekių arba paslaugų pobūdį, remiantis visomis sudarant sutartį buvusiomis aplinkybėmis ir visomis kitomis tos sutarties arba kitos sutarties, nuo kurios ji priklauso, sąlygomis, siekiant visų pirma išsiaiškinti, ar reikalaujamas atlygis atitinka rinkos vertę atitinkamo sporto sektoriuje, ir ypač atkreipiant dėmesį į verslininko riziką, kylančią dėl to, kad jis gali negauti atlygio, jeigu jaunas sportininkas netaps sportininku profesionalu.

[77] Pagal analogiją žr. 2020 m. liepos 16 d. Sprendimą *Caixabank ir Banco Bilbao Vizcaya Argentaria* (C-224/19 ir C-259/19, EU:C:2020:578, 79 punktas), susijusį su sutarties sąlyga, pagal kurią paskolos gavėjas įpareigojamas padengti visas išlaidas, susijusias su hipotekos įregistravimu ir išregistravimu; šiame sprendime Teisingumo Teismas pripažino, kad paskolos gavėjo mokėtini mokesčiai turi atitikti faktiškai suteiktas paslaugas, ir 2023 m. kovo 16 d. Sprendimą *Caixabank (Paskolos administravimo mokestis)*, (C-565/21, EU:C:2023:212, 59 punktas), susijusį su sutarties sąlyga dėl paskolos administravimo mokesčio, pagal kurią tam, kad ji būtų laikoma negalinčia turėti neigiamos įtakos nacionalinėje teisėje numatytai vartotojo teisinei padėčiai, šis vartotojo mokėtinas mokestis galėjo būti tik proporcingas paskolos sumai.

[78] Šį teiginį, grindžiamą vien bendrovės A per posėdį pateikta informacija, prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas turės patikrinti.

[79] Pagal analogiją žr. 2010 m. kovo 16 d. Sprendimą *Olympique Lyonnais* (C-325/08, EU:C:2010:143, 42 punktas)

6. Dėl nesąžiningos sąlygos neprivalomo pobūdžio, kaip tai suprantama pagal Direktyvos 93/13 6 straipsnio 1 dalį (šeštasis klausimas)

98. Šeštuoju klausimu prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas siekia sužinoti, ar, jei konstatuojama, kad sutarties sąlyga yra nesąžininga, kaip tai suprantama pagal Direktyvos 93/13 3 straipsnio 1 dalį, pagal šios direktyvos 6 straipsnio 1 dalį draudžiama, kad nacionalinis teismas galėtų vartotojo mokėtiną sumą sumažinti iki išlaidų, paslaugų teikėjo faktiškai patirtų vykdant sutartį, dydžio.

99. Tai reiškia, kad šeštasis klausimas susijęs su prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusio teismo galimybe peržiūrėti ar pakeisti sutarties sąlygą, jeigu, jo manymu, ta sąlyga yra nesąžininga.

100. Šiuo klausimu primintina, kad Direktyvos 93/13 6 straipsnio 1 dalyje įtvirtinta, jog valstybės narės nustato, kad nesąžiningos sąlygos, nurodytos sutartyje, kurią vartotojas sudaro su verslininku, pagal jų nacionalinės teisės aktus nebūtų privalomos vartotojui. Šioje nuostatoje taip pat nurodyta, kad sutartis išlieka šalims privaloma tokiomis pačiomis sąlygomis, jeigu ji gali išlikti be nesąžiningų sąlygų.

101. Kaip ne kartą pabrėžė Teisingumo Teismas, tai yra privaloma nuostata, kuria formalią pusiausvyrą, sutartimi nustatytą tarp sutarties šalių teisių ir pareigų, siekiama pakeisti realia pusiausvyra, galinčia atkurti sutarties šalių lygybę [80]. Be to, atsižvelgiant į viešojo intereso, kuriuo grindžiama Direktyva 93/13 vartotojams suteikiama apsauga, pobūdį ir svarbą, jos 6 straipsnis turi būti laikomas lygiaverčiu nacionalinės teisės normoms, kurios vidaus teisės sistemoje priskiriamos prie viešosios tvarkos normų kategorijos [81].

102. Taigi Teisingumo Teismas nusprendė, kad šios direktyvos 6 straipsnio 1 dalis turi būti aiškinama taip, kad nesąžininga pripažinta sutarties sąlyga iš esmės turi būti laikoma niekada neegzistavusia, todėl ji negali sukurti pasekmių vartotojui [82]. Vadinasi, teismo konstatavimas, kad tokia sąlyga yra nesąžininga, iš esmės turi lemti vartotojo teisinės ir faktinės padėties, kurioje jis būtų, jei nebūtų minėtos sąlygos, atkūrimą [83].

103. Iš to išplaukia, pirma, kad nacionalinio teismo pareiga netaikyti nesąžiningos sąlygos, pagal kurią įpareigojama mokėti sumas, kurios, kaip vėliau paaiškėja, yra nepagrįstos, iš esmės lemia restitucinį poveikį šių sumų atžvilgiu. Iš tikrųjų, jei tokio poveikio nebūtų, galėtų būti paneigtas atgrasomasis poveikis, kurio pagal Direktyvos 93/13 6 straipsnio 1 dalį, siejamą su jos 7 straipsnio 1 dalimi, siekiama pripažįstant, kad verslininko su vartotojais sudarytose sutartyse yra nesąžiningų sąlygų [84]. *A fortiori*, jei, kaip nagrinėjamu atveju, vartotojas neatliko mokėjimų, kurie dėl juos nustatančios sąlygos nesąžiningumo pasirodė esantys nepagrįsti, negali būti reikalaujama, kad jis

[80] Sprendimas *Banco Primus* (41 punktas ir jame nurodyta jurisprudencija).

[81] Žr. Sprendimą *Gutiérrez Naranjo ir kt.* (54 punktas ir jame nurodyta jurisprudencija).

[82] Taigi, nors valstybės narės savo nacionalinėje teisėje turi nustatyti taisykles, kurias taikant konstatuojamas nesąžiningas sutartyje įtvirtintos sąlygos pobūdis ir kyla konkrečių šio konstatavimo pasekmių, vis dėlto toks konstatavimas turi leisti atkurti teisinę ir faktinę padėtį, kurioje būtų vartotojas, jei nebūtų šios nesąžiningos sąlygos, visų pirma suteikiant teisę susigrąžinti tai, ką jo nenaudai verslininkas nepagrįstai įgijo pagal minėtą nesąžiningą sąlygą (žr. 2024 m. balandžio 25 d. Sprendimą *Caixabank (Senaties terminas)* (C-484/21, toliau – Sprendimas *Senaties terminas*, EU:C:2024:360, 15–20 punktai ir juose nurodyta jurisprudencija) ir Sprendimą *Banco Santander (Senaties termino pradžia)* (C-561/21, EU:C:2024:362, 18–23 punktai ir juose nurodyta jurisprudencija)).

[83] Žr. Sprendimą *Senaties terminas* (15 punktas ir jame nurodyta jurisprudencija).

[84] Žr. Sprendimą *Senaties terminas* (16 ir 17 punktai bei juose nurodyta jurisprudencija).

sumokėtų pagal šią sąlygą mokėtinas sumas ar bent jų dalį, nes ši sąlyga turi būti laikoma niekada neegzistavusia [85]. Antraip atitinkama sąlyga liktų iš dalies privaloma ir verslininkas iš jos taikymo turėtų tam tikros naudos.

104. Antra, dėl galimybės pakeisti ar peržiūrėti nesąžiningą sąlygą Teisingumo Teismas yra nurodęs, kad nacionaliniam teismui negali būti suteikti įgaliojimai pakeisti ar peržiūrėti nesąžiningų sąlygų turinį, nes tai padėtų panaikinti atgrasomąjį poveikį, kurį verslininkams sukuria visiškas tokių nesąžiningų sąlygų netaikymas vartotojui [86]. Teisingumo Teismas aiškiai nusprendė, kad Direktyvos 93/13 6 straipsnio 1 dalis negali būti aiškinama taip, kad pagal ją nacionalinis teismas, nustatęs, jog vartotojo ir verslininko sudarytos sutarties sąlyga dėl netesybų yra nesąžininga, gali sumažinti vartotojui skirtos baudos dydį, o ne visiškai netaikyti jam atitinkamos nuostatos. Šiuo klausimu Teisingumo Teismas nurodė, kad, atsižvelgiant į šios direktyvos tikslą ir bendrą sistemą, jei nacionaliniam teismui būtų leidžiama keisti tokių sutarčių nesąžiningų sąlygų turinį, tokia galimybė galėtų trukdyti siekti šios direktyvos 7 straipsnyje nurodyto ilgalaikio tikslo, nes silpnintų atgrasomąjį poveikį, kurį verslininkams sukuria visiškas tokių sąlygų netaikymas vartotojui, nes jie vis dar būtų linkę naudoti šias sąlygas, žinodami, kad, net jas pripažinus negaliojančiomis, sutartis tiek, kiek būtina, galėtų būti pakeista nacionalinio teismo ir taip būtų užtikrinti šių verslininkų interesai [87].

105. Taigi manau, kad, jei nacionalinis teismas, kaip antai prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas, nuspręstų, kad atitinkama sąlyga yra nesąžininga, jam suteikta galimybė peržiūrėti ar pakeisti šią sutarties sąlygą neatitiktų Direktyvos 93/13 6 straipsnio 1 dalies. Šis teismas gali tik panaikinti nesąžiningą sąlygą ir paskui nustatyti, ar pagal nacionalinės teisės normas sutartis teisiniu požiūriu gali išlikti be nesąžiningos sąlygos, o tai reikia objektyviai patikrinti [88].

106. Atsižvelgdamas į tai, kas išdėstyta, siūlau į šeštąjį klausimą atsakyti, jog Direktyvos 93/13 6 straipsnio 1 dalis turi būti aiškinama taip, kad nesąžininga pripažinta sutarties sąlyga iš esmės laikytina niekada neegzistavusia, taigi ji negali sukurti pasekmių vartotojui, kurio teisinė ir faktinė padėtis turi būti atkurta tokia, kokia būtų, jei nebūtų šios sąlygos, ir nacionalinis teismas negali jam nurodyti sumokėti kokią nors sumą, kaip atlygį, numatytą pagal nesąžininga pripažintą sąlygą, neatsižvelgiant į tai, ar ši suma sumažinta iki išlaidų, paslaugų teikėjo faktiškai patirtų vykdant sutartį, dydžio.

[85] Pagal analogiją žr. 2024 m. kovo 21 d. Sprendimą *Profi Credit Bulgaria (Su kredito sutartimi susijusios papildomos paslaugos)* (C-714/22, EU:C:2024:263, 88 punktas), kuriame Teisingumo Teismas nusprendė, kad Direktyvos 93/13 6 straipsnio 1 dalis ir 7 straipsnio 1 dalis, siejamos su veiksmingumo principu, turi būti aiškinamos taip, kad pagal jas draudžiamos nacionalinės teisės nuostatos, pagal kurias leidžiama įpareigoti vartotoją padengti dalį bylinėjimosi išlaidų, kai, pripažinus sutarties sąlygą niekine dėl jos nesąžiningumo, tik iš dalies tenkinamas jo reikalavimas grąžinti pagal šią sąlygą nepagrįstai sumokėtas sumas, nes praktiškai neįmanoma arba pernelyg sudėtinga nustatyti šio vartotojo teisės į šių sumų grąžinimą apimtį.

[86] Žr. Sprendimą *Gutiérrez Naranjo ir kt.* (60 punktas ir jame nurodyta jurisprudencija). Privalomas Direktyvos 93/13 6 straipsnio 1 dalies pobūdis reiškia, kad vartotojas iš esmės negali atsisakyti šia direktyva suteikiamos apsaugos nei sutartimi, nei vienašališku pareiškimu (žr. Komisijos gaires (p. 38)).

[87] 2013 m. gegužės 30 d. Sprendimas *Asbeek Brusse ir de Man Garabito* (C-488/11, EU:C:2013:341, 58 ir 59 punktai bei juose nurodyta jurisprudencija) ir 2019 m. kovo 26 d. Sprendimas *Abanca Corporación Bancaria ir Bankia* (C-70/17 ir C-179/17, EU:C:2019:250, 53 ir 54 punktai bei juose nurodyta jurisprudencija). Vadovaudamasis tokia pačia logika Teisingumo Teismas nusprendė, kad pagal Direktyvos 93/13 6 straipsnio 1 dalį draudžiama tokia nacionalinių teismų praktika, pagal kurią laiko atžvilgiu ribojami restitucijos padariniai, susiję su pripažinimu, jog verslininko su vartotoju sudarytoje sutartyje esanti sąlyga yra nesąžininga, kaip tai suprantama pagal šios direktyvos 3 straipsnio 1 dalį, ir šie padariniai pripažįstami tik dėl sumų, kurios pagal šią sąlygą nepagrįstai sumokėtos po teismo sprendimo, kuriame konstatuotas toks nesąžiningumas, paskelbimo (žr. Sprendimą *Gutiérrez Naranjo ir kt.* (75 punktas)).

[88] Šiuo klausimu žr. 2019 m. spalio 3 d. Sprendimą *Dziubak* (C-260/18, EU:C:2019:819, 39 punktas ir jame nurodyta jurisprudencija).

7. Dėl Direktyvos 93/13 8 ir 8a straipsnių apimties (septintasis ir aštuntasis klausimai)

107. Septintuoju ir aštuntuoju klausimais, kuriuos siūlau nagrinėti kartu, prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas iš esmės siekia sužinoti, ar, tuo atveju, jei Direktyvos 93/13 4 straipsnio 2 dalis būtų taikoma, viena vertus, nacionalinis teismas, konstatavęs, kad atlygis yra akivaizdžiai neproporcingas paslaugų teikėjo indėliui, gali pripažinti šią sutarties sąlygą nesąžininga remdamasis išimtinai nacionalinės teisės nuostatomis (*septintasis klausimas*) ir, jei taip, ar tuo atveju, kai sutartis buvo sudaryta tuo metu, kai šios direktyvos 8a straipsnis dar nebuvo įsigaliojęs, šis teismas, kita vertus, turi atsižvelgti vien į informaciją, susijusią su valstybės narės pagal šios direktyvos 8 straipsnį priimtomis nuostatomis, apie kurias ši valstybė narė pranešė Komisijai pagal šios direktyvos 8a straipsnį, jei ši valstybė narė nurodė, kad jos teisės normos nėra platesnės apimties nei šioje direktyvoje nustatyti minimalūs reikalavimai (*aštuntasis klausimas*).

108. Kadangi šie du – glaudžiai susiję – klausimai buvo pateikti tam atvejui, jei pagal Direktyvos 93/13 4 straipsnio 2 dalį nacionalinis teismas negalėtų vertinti galimo sutarties sąlygos, kaip antai ginčijamos pagrindinėje byloje, nesąžiningumo, o, atsižvelgiant į siūlomą atsakymą į trečiąjį klausimą, šis teismas turi galėti vertinti nesąžiningumą, jei sudarant sutartį šios direktyvos 4 straipsnio 2 dalis nebuvo perkelta į nacionalinę teisę, manau, kad į juos atsakyti nereikia.

109. Bet kuriuo atveju ir siekiant išsamumo, viena vertus, dėl septintojo klausimo, kaip nurodyta šios išvados 67 punkte, primintina, kad Direktyva 93/13 atliktas minimalus suderinimas, taigi pagal šios direktyvos 8 straipsnį valstybės narės gali užtikrinti aukštesnį apsaugos lygį nei joje numatytasis, jeigu tai suderinama su šia direktyva siekiamais tikslais. Kitaip tariant, valstybės narės gali remtis šios direktyvos 8 straipsniu, siekdamos priimti nuostatas, kuriomis išplečiamas sutarčių sąlygų, kurių nesąžiningumas gali būti vertinamas, rūšių sąrašas, įtraukiant kitas sąlygas, pavyzdžiui, susijusias su pagrindiniu sutarties dalyku arba kokybės ir kainos adekvatumu, net jei šios sąlygos suformuluotos aiškiai ir suprantamai [89].

110. Kita vertus, dėl aštuntojo klausimo primintina, kad pagal Direktyvos 93/13 8a straipsnį valstybės narės, priimančios nuostatas pagal šios direktyvos 8 straipsnį, apie tai ir apie bet kuriuos vėlesnius pakeitimus turi pranešti Komisijai, pirmiausia, kai šiomis nuostatomis išplečiamas sutarties sąlygų nesąžiningumo patikrinimas, įtraukiant sąlygas, dėl kurių buvo atskirai derėtasi, arba sąlygas, susijusias su kainos ar atlygio adekvatumu, arba kai šiose nuostatose pateikiami sąlygų, laikytinų nesąžiningomis, sąrašai. Remiantis Komisijos turima informacija, Latvijos Respublika pagal 8a straipsnį nepranešė apie jokią priemonę, kuria būtų viršijami Direktyvoje 93/13 nustatyti minimalūs reikalavimai. Vis dėlto tai neturi jokios įtakos galimybei taikyti nacionalinės teisės aktus, kuriais siekiama padidinti vartotojų apsaugą, nes šios direktyvos 8a straipsnyje nenumatyta jokių teisinių pasekmių, jei valstybė narė nepraneša apie teisės aktus. Kitaip tariant, tai, kad apie tokią nacionalinę priemonę nebuvo pranešta, nereiškia, kad ji negali būti taikoma atitinkamoje valstybėje narėje. Pagal šią direktyvą pranešimas apie nuostatas, priimtas pagal šios direktyvos 8a straipsnį, nėra būtina jų galiojimo ir jų privalomo poveikio sąlyga. Vadinasi, valstybės narės nepranešimu negali būti remiamasi kaip argumentu, siekiant pripažinimo, kad atitinkami valstybės narės teisės aktai neįsigaliojo arba nėra privalomi.

[89] Šiuo klausimu žr. Sprendimą *Caja de Ahorros* (44 punktas) ir šios išvados 71–74 punktus.

8. Dėl Chartijos 17 straipsnio 1 dalies ir 24 straipsnio 2 dalies taikymo (devintasis ir dešimtasis klausimai)

111. Devintuoju klausimu prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas tuo atveju, jeigu į pirmąjį arba antrąjį prejudicinį klausimą būtų atsakyta teigiamai, iš esmės siekia nagrinėjamoje byloje išsiaiškinti Chartijos 17 straipsnio 1 dalies ir 24 straipsnio 2 dalies poveikį, atsižvelgiant į tai, kad, pirma, ginčijama sutartis, kuria C buvo susaistytas penkiolikai metų, galėjo turėti reikšmingų finansinių pasekmių, ir kad, antra, sudarant šią sutartį C buvo nepilnametis. Dešimtasis klausimas iš esmės susijęs su tais pačiais aspektais, kaip ir devintasis klausimas, ir pateiktas kaip papildantis pastarąjį, t. y. tam atvejui, jeigu į pirmąjį ar antrąjį klausimą būtų atsakyta neigiamai. Taigi atsižvelgiant į tai, kaip atsakyta į pirmąjį klausimą, į dešimtąjį klausimą atsakyti nereikia.

112. Tai reiškia, kad šiais dviem klausimais prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas siekia sužinoti, pirma, ar, atsižvelgiant į sutarties, kaip antai ginčijamos pagrindinėje byloje, sudarytos tarp verslininko ir vartotojo, kuris ją sudarant buvo nepilnametis, galiojimo trukmę ir joje numatyto atlygio dydį, ši sutartis prieštarauja „vaiko interesų pirmumui“, kaip tai suprantama pagal Chartijos 24 straipsnio 2 dalį, ir jos 17 straipsnyje įtvirtintai teisei į nuosavybę, ir, antra, ar, atsižvelgiant į Direktyvą 93/13, ši aplinkybė gali turėti įtakos vertinant sutarties sąlygos nesąžiningumą.

113. Pirmiausia, mano manymu, verta priminti, kad, jei Teisingumo Teismas pritartų požiūriui, kad, kaip siūlau atsakydamas į pirmąjį klausimą, Direktyva 93/13 pagrindinėje byloje taikoma, tai galiotų ir dėl Chartijos. Pagal Chartijos 51 straipsnio 1 dalį jos nuostatos taikomos, be kita ko, kai valstybės narės įgyvendina Sąjungos teisę. Taigi reikėtų paisyti Chartijoje įtvirtintų pagrindinių teisių, įskaitant nurodytas jos 17 straipsnyje (teisė į nuosavybę) ir 24 straipsnyje (vaiko teisės).

114. Pirma, dėl teisės į nuosavybę poveikio, mano žiniomis, Teisingumo Teismas iki šiol nėra nusprendęs, kad Chartijos 17 straipsnio 1 dalis, reglamentuojanti nuosavybės teisę apskritai, turi kokios nors konkrečios reikšmės, kiek tai susiję su Direktyvos 93/13 taikymu. Manyčiau, kai tai visiškai logiška ir nuoseklu.

115. Antra, dėl vaiko teisių Chartijos 24 straipsnio 2 dalyje nurodyta, kad „visuose valstybės ar privačių institucijų veiksmuose, susijusiuose su vaikais, pirmiausia turi būti vadovaujamasi vaiko interesais“. Nors, kiek žinau, Teisingumo Teismas niekada neaiškino šios nuostatos, aiškindamas Direktyvą 93/13, ji suformuluota plačiai ir, mano nuomone, turėtų būti taikoma aktams, kaip antai ginčijamai sutarčiai, kurie gali turėti reikšmingų pasekmių atitinkamam nepilnamečiui[90]. Tokią išvadą patvirtina Vaiko teisių konvencijos[91] 3 straipsnio 1 dalis, į kurią aiškiai daroma nuoroda Chartijos 24 straipsnio išaiškinime. Pagal šio 3 straipsnio 1 dalį priimant bet kuriuos su vaikais susijusius sprendimus turi būti atsižvelgiama pirmiausia į vaiko interesus. Taigi ši nuostata apskritai apima visus sprendimus ir visus veiksmus, kurie daro tiesioginį ar netiesioginį

[90] Šiuo klausimu pagal analogiją žr. 2021 m. kovo 11 d. Sprendimą *État belge (Vieno iš nepilnamečio tėvų grąžinimas)* (C-112/20, EU:C:2021:197, 36 punktas).

[91] Ją 1989 m. lapkričio 20 d. priėmė Jungtinių Tautų generalinė asamblėja.

poveikį vaikams [92], kaip pažymėjo Jungtinių Tautų Vaiko teisių komitetas [93]. Iš tikrųjų žodžių junginys „vaiko interesų pirmumas“ reiškia nuorodą ir į materialinę teisę, ir į aiškinimo principą, ir į procedūrinę taisyklę [94].

116. Kadangi šis žodžių junginys reiškia nuorodą į „aiškinimo principą“, manau, kad ši nuostata galėtų būti svarbi aiškinant ir taikant Direktyvos 93/13 nuostatas, kai tam tikras vartotojas, kaip ir nagrinėjamu atveju, sudarant ginčijamą sutartį buvo nepilnametis.

117. Vis dėlto, reikia konstatuoti, kad Direktyvoje 93/13 visai neminimas vartotojų amžius, nei, *a fortiori*, jų nepilnametystė. Vis dėlto Nesąžiningos komercinės veiklos direktyvos 5 straipsnio 3 dalyje yra konkreti nuostata dėl komercinės veiklos, susijusios su „aiškiai identifikuojam[a] grup[e] vartotojų, kurie <…> yra <…> ypač lengvai pažeidžiami“. Tarp veiksnių, lemiančių šį pažeidžiamumą, nurodomas, be kita ko, vartotojo amžius. Vadinasi, pastarojoje direktyvoje nustatyta, kad, kai komercinė veikla nukreipta į tokią grupę, tokia veikla turi būti vertinama „vidutinio tos grupės nario atžvilgiu“ [95].

118. Taigi, jei Direktyvą 93/13 reikėtų aiškinti atsižvelgiant į Chartijos 24 straipsnio 2 dalį, siekiant įvertinti galimą atitinkamos sąlygos nesąžiningumą „vidutin[io] vartotoj[o], kuris yra gana gerai informuotas ir gana atidus bei apdairus“, atžvilgiu, svarbu *mutatis mutandis* atsižvelgti į tai, kad vartotojas buvo nepilnametis, taigi ir ypač lengvai pažeidžiamas. Iš tikrųjų, kaip priminta šios išvados 58 punkte, pagal Direktyvos 93/13 4 straipsnio 1 dalį sutarties sąlygos nesąžiningumas vertinamas atsižvelgiant į paslaugų, dėl kurių buvo sudaryta sutartis, pobūdį ir remiantis „sutarties sudarymo metu nurodant visas sutarties sudarymo aplinkybes [visomis sudarant sutartį buvusiomis aplinkybėmis]“, įskaitant, jei reikia, tai, kad vartotojas – nepilnametis.

119. Vis dėlto nagrinėjamu atveju, jei vartotojo „nepilnametystė“ gali būti aplinkybė, į kurią reikia atsižvelgti, reikėtų atsižvelgti ir į tai, kad sudarant ginčijamą sutartį šiam nepilnamečiui atstovavo jo tėvai ir kad ši sutartis buvo pasirašyta likus vos metams iki C pilnametystės.

120. Atsižvelgdamas į tai, kas išdėstyta, siūlau į devintąjį prejudicinį klausimą atsakyti, kad Direktyvos 93/13 3 straipsnio 1 dalis ir 4 straipsnio 1 dalis, siejamos su Chartijos 24 straipsnio 2 dalimi, turi būti aiškinamos taip, kad vertinant sąlygos nesąžiningumą reikia atsižvelgti į tai, kad atitinkamas vartotojas, kuris sudarant sutartį buvo nepilnametis, priklauso ypač lengvai pažeidžiamai grupei, tačiau kartu ir į kitas sudarant šią sutartį buvusias aplinkybes, kaip antai į aplinkybę, kad šiam nepilnamečiui atstovavo jo tėvai, taip pat į jo brandą.

[92] Šiuo klausimu pagal analogiją žr. 2021 m. kovo 11 d. Sprendimą *État belge (Vieno iš nepilnamečio tėvų grąžinimas)* (C-112/20, EU:C:2021:197, 37 ir 38 punktai).

[93] Šiuo klausimu žr. Jungtinių Tautų Vaiko teisių komiteto bendrąjį komentarą Nr. 14 (2013) „Dėl vaiko teisės atsižvelgti pirmiausia į jo (jos) interesus“ (3 straipsnio 1 dalis), CRC/C/GC/14, 19 punktas.

[94] 2024 m. birželio 11 d. Sprendimas *Staatssecretaris van Justitie en Veiligheid (Moterys, kurių tapatybė susiformavo atsižvelgiant į lyčių lygybės vertybę)* (C-646/21, EU:C:2024:487, 73 punktas), kuriame remiamasi Jungtinių Tautų Vaiko teisių komiteto bendruoju komentaru Nr. 14 (2013) „Dėl vaiko teisės atsižvelgti pirmiausia į jo (jos) interesus“ (3 straipsnio 1 dalis), CRC/C/GC/14, 6 punktas.

[95] Žr. Nesąžiningos komercinės veiklos direktyvos 18 ir 19 konstatuojamąsias dalis.

V. Išvada

121. Atsižvelgdamas į tai, kas išdėstyta, siūlau Teisingumo Teismui taip atsakyti į *Augstākā tiesa (Senāts)* (Aukščiausiasis Teismas, Latvija) pateiktus prejudicinius klausimus:

1. 1993 m. balandžio 5 d. Tarybos direktyvos 93/13/EEB dėl nesąžiningų sąlygų sutartyse su vartotojais, iš dalies pakeistos 2011 m. spalio 25 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2011/83/ES, 1 straipsnio 1 ir 2 dalys

   turi būti aiškinamos taip, kad:

   sutartis dėl paslaugų, susijusių su parama ugdant sportininką ir jam siekiant karjeros, teikimo, sudaryta tarp verslininko, užsiimančio sportininkų ugdymu ir rengimu, ir nepilnamečio, kuriam atstovauja jo tėvai ir kuris sudarant tą sutartį nevykdė profesinės veiklos sporto srityje, iš esmės patenka į šios direktyvos taikymo sritį, jeigu įvykdytos kitos šioje direktyvoje nurodytos jos taikymo sąlygos.

2. Direktyvos 93/13, iš dalies pakeistos Direktyva 2011/83, 4 straipsnio 2 dalis

   turi būti aiškinama taip, kad:

   jei minėtos sutarties sudarymo momentu ši nuostata nebuvo perkelta į nacionalinę teisę, nacionalinis teismas bet kuriuo atveju turi galėti vertinti sutarties sąlygos nesąžiningumą, kaip tai suprantama pagal šios direktyvos 3 straipsnį, neatsižvelgiant į tai, ar ši sąlyga susijusi su pagrindiniu sutarties dalyku arba kainos ir atlygio adekvatumu mainais suteiktinoms paslaugoms ar prekėms, net jei verslininkas šią sąlygą iš anksto suformulavo aiškiai ir suprantamai.

3. Direktyvos 93/13, iš dalies pakeistos Direktyva 2011/83, 5 straipsnis

   turi būti aiškinamas taip, kad:

   pagal reikalavimą, jog sutarties sąlygos turi būti išdėstytos „aiškia ir suprantama kalba“, įmonė, teikianti paslaugas, susijusias su parama ugdant sportininką ir jam siekiant karjeros, privalo jaunam sportininkui suteikti pakankamai informacijos tam, kad jis galėtų, remdamasis tiksliais duomenimis, priimti pagrįstą sprendimą, todėl sutarties sąlyga turi ne tik būti suprantama formaliuoju ir gramatiniu aspektais, bet ir leisti vartotojui, viena vertus, suprasti visas reikšmingas finansines pasekmes, kurias ji gali lemti jo finansinių įsipareigojimų atžvilgiu, ir, kita vertus, įvertinti jų adekvatumą atsižvelgiant į bendrą šios įmonės suteikiamų paslaugų vertę.

4. Direktyvos 93/13, iš dalies pakeistos Direktyva 2011/83, 3 straipsnio 1 dalis

   turi būti aiškinama taip, kad:

   siekiant įvertinti, ar gali būti, kad yra nesąžininga sutarties dėl paslaugų, susijusių su parama ugdant sportininką ir jam siekiant karjeros, teikimo sąlyga, pagal kurią už šių paslaugų teikimą jaunas sportininkas, veikdamas kaip vartotojas, įsipareigoja mokėti atlygį, sudarantį 10 % pajamų, kurias jis gaus per ateinančius penkiolika metų, jei taps profesionaliu sportininku, nesąžiningumą, turi reikšmės tai, kad galbūt nesilaikyta „sąžiningumo“ reikalavimo ir yra „ryškus neatitikimas“ vartotojo nenaudai, turint omenyje, kad reikia atsižvelgti pirmiausia į tai, ar nacionalinėje teisėje yra nustatytų taisyklių, nesant šalių susitarimo leidžiančių įvertinti, ar (ir, prireikus, kiek) dėl šios sutarties vartotojas atsiduria mažiau palankioje teisinėje padėtyje

nei numatytoji pagal galiojančią nacionalinę teisę, o jei tokių taisyklių nėra, – į rinkos praktiką dėl atlygio, šios sutarties sudarymo metu vyravusią atitinkamoje sporto srityje, su sąlyga, kad ši praktika yra sąžininga ir teisinga, tai pat į pagal sutartį numatytų prekių arba paslaugų pobūdį, remiantis visomis sudarant sutartį buvusiomis aplinkybėmis ir visomis kitomis tos sutarties arba kitos sutarties, nuo kurios ji priklauso, sąlygomis, siekiant visų pirma išsiaiškinti, ar reikalaujamas atlygis atitinka rinkos vertę atitinkamo sporto sektoriuje, ir ypač atkreipiant dėmesį į verslininko riziką, kylančią dėl to, kad jis gali negauti atlygio, jeigu jaunas sportininkas netaps sportininku profesionalu.

5. Direktyvos 93/13, iš dalies pakeistos Direktyva 2011/83, 6 straipsnio 1 dalis

turi būti aiškinama taip, kad:

nesąžininga pripažinta sutarties sąlyga iš esmės laikytina niekada neegzistavusia, taigi ji negali sukurti pasekmių vartotojui, kurio teisinė ir faktinė padėtis turi būti atkurta tokia, kokia būtų, jei nebūtų šios sąlygos, ir nacionalinis teismas negali jam nurodyti sumokėti kokią nors sumą, kaip atlygį, numatytą pagal nesąžininga pripažintą sąlygą, neatsižvelgiant į tai, ar ši suma sumažinta iki išlaidų, paslaugų teikėjo faktiškai patirtų vykdant sutartį, dydžio.

6. Direktyvos 93/13, iš dalies pakeistos Direktyva 2011/83, 3 straipsnio 1 dalis ir 4 straipsnio 1 dalis, siejamos su Europos Sąjungos Pagrindinių teisių chartijos 24 straipsnio 2 dalimi,

turi būti aiškinamos taip, kad:

vertinant sąlygos nesąžiningumą reikia atsižvelgti į tai, kad atitinkamas vartotojas, kaip nepilnametis, priklauso ypač lengvai pažeidžiamai grupei, tačiau taip pat ir į kitas sudarant šią sutartį buvusias aplinkybes, kaip antai į aplinkybę, kad šiam nepilnamečiui atstovavo jo tėvai, taip pat į jo brandą.